

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องการบริหารสถานศึกษาตามหลักโยนิโสมนสิการ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๑ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

- ๒.๑ การบริหารการศึกษา
- ๒.๒ หลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหลักโยนิโสมนสิการ
- ๒.๔ หลักพุทธธรรมเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา
- ๒.๕ การบริหารการศึกษาตามหลักโยนิโสมนสิการ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
- ๒.๖ บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๑
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ การบริหารการศึกษา

๒.๑.๑ ความหมายของการบริหารการศึกษา มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ผู้วิจัยนำเสนอโดยบางท่าน ดังนี้

นพพงษ์ บุญจิตตราดุลย์^๑ กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษาเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้านนับตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรม และคุณธรรมเพื่อให้มีค่านิยมตรงกับความต้องการของสังคมโดยกระบวนการต่างๆ ที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาไปตรงเป้าหมายของสังคม

ทรงวิทย์ ชูวงศ์^๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินการของกลุ่มบุคคลในการบริหารจัดการในด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและการบริหารทั่วไปโดยยึดหลักการกระจายอำนาจ หลักการมีส่วนร่วม หลักการคืนอำนาจจัดการศึกษาให้ประชาชน หลักการบริหารตนเอง หลักการตรวจสอบถ่วงดุล เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้สามารถพัฒนาคน (นักเรียน) ให้มีคุณภาพและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

^๑ นพพงษ์ บุญจิตตราดุลย์, **หลักการบริหารการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : อนงค์การพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๔.

^๒ ทรงวิทย์ ชูวงศ์, “กระบวนการบริหารจัดการของสถานศึกษาในการส่งเสริมพฤติกรรมด้านความปลอดภัยแก่นักเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านทุ่งเจดีย์”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑.

ภาวิตา ธาราศรีวิสุทธิ และวิบูลย์ ไทวณะบุตร^๓ คำจำกัดความคำว่า “การบริหาร” (Administration) ใช้ในความหมายกว้าง ๆ เช่น การบริหารราชการ อีกคำหนึ่ง คือ “การจัดการ” (Management) ใช้แทนกันได้กับคำว่า การบริหารส่วน ใหญ่มักหมายถึง การจัดการทางธุรกิจมากกว่าโดยมีผู้กำหนดความหมายหลายท่านได้ระบุไว้ดังนี้ Peter F Drucker : คือศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น

ธงชัย สันติวงษ์^๔ กล่าวว่า การบริหารโรงเรียน คือการดำเนินงานของกลุ่มบุคลากรในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบของโรงเรียนอันได้แก่ การบริหารทางการศึกษาแก่สมาชิกของสังคมให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ประภาพรรณ รักเลี้ยง^๕ กล่าวว่า การบริหารการศึกษา (Educational Administration) หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวกับการวางแผน กำจัดองค์การ การนำ และการควบคุมการใช้ทรัพยากรในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้บุคคลและสังคมมีความเจริญงอกงามโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสวนทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตหรือหมายถึง กระบวนการทำงานด้วยบุคคลและทรัพยากรในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนและสังคมมีความเจริญงอกงามโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสวน ทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดการสิ่งแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ประพันธ์ สุริหาร^๖ ได้ให้ความหมายของคำว่าบริหารโรงเรียนหมายถึงงานประจำที่ผู้บริหารสถานศึกษาหรือหัวหน้าสถานศึกษา ดำเนินการควบคุม จัดบริหารต่างๆ ซึ่งเกี่ยวพันกับกระบวนการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่เกี่ยวกับอาคารสถานที่ รวมทั้งงานด้านการเงินงบประมาณ และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลในสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้กระบวนการต่าง ๆ และการพัฒนาสถานศึกษาการจัดการเกี่ยวกับคน วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ และงบประมาณ เพื่อให้เยาวชนที่มารับบริการด้านการศึกษา

๒.๑.๒ แนวคิดการบริหารการศึกษา

แนวคิดการบริหารการศึกษา มีผู้ให้ความสำคัญ และได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารหรือภาระหน้าที่ในการบริหารที่แตกต่างกันไว้ ดังนี้

^๓ ภาวิตา ธาราศรีวิสุทธิ และวิบูลย์ ไทวณะบุตร, **หลักและทฤษฎีบริหารการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

^๔ ธงชัย สันติวงษ์, **องค์การและการบริหารองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๘.

^๕ ประภาพรรณ รักเลี้ยง, **หลักทฤษฎีและการปฏิบัติการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยพิษณุโลก, ๒๕๕๖), หน้า ๒๕.

^๖ ประพันธ์ สุริหาร, **ศัพท์ในการบริหาร**, (ขอนแก่น : ภาควิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^๗ ได้กล่าวถึงแนวทางการบริหารตามแบบอย่างของพุทธศาสนาในหนังสือ “พุทธวิธีบริหาร” ไว้ว่า การศึกษาพุทธบริหารในที่นี้ได้ใช้หน้าที่ของนักบริหารเป็นกรอบในการพิจารณาหน้าที่ (Function) ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการ ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC ประกอบด้วย

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคตผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กรเป็นการกำหนด โครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิก และสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากรเป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการเป็นการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผนผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแลเป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร โดยพุทธวิธีบริหารยึดหลักธรรมาธิปไตย เป็นสำคัญ

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี)^๘ กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่น มั่นคง และสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร

สมนึก นนธิจันทร์^๙ ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารสถานศึกษาคือกระบวนการในการดำเนินงานของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน แต่กิจกรรมนั้นจะเป็นไปในลักษณะที่แตกต่างกัน คือมีฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจสั่งการ อีกฝ่ายหนึ่งทำหน้าที่ปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งที่บุคคลในองค์กรร่วมกันวางไว้ โดยมีระเบียบแบบแผนธรรมเนียม หลักปฏิบัติ มีการใช้ทรัพยากรและเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม

ประภาพรณ รักเลี้ยง^{๑๐} กล่าวว่า แนวคิดด้านบริหารการศึกษาด้วยการศึกษาวัฒนธรรมแนวคิดนี้ เน้นการศึกษาทางวัฒนธรรมและอุปมาอุปไมย (Culture and Metaphor) ในองค์กรโดยอาศัยพื้นฐานของการศึกษาด้านสังคมวิทยา (Sociology) แนวคิดนี้กล่าวโดยสรุป คือ เรื่องราวที่เกิดขึ้นในองค์กรปรากฏออกมาในรูปของภาษาที่ใช้พรรณนาความเป็นจริงตามความคิดของคน และ

^๗ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔-๕.

^๘ พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), **คนสำราญงานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัดมหาชน, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

^๙ สมนึก นนธิจันทร์, **หลักการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๑.

^{๑๐} ประภาพรณ รักเลี้ยง, **หลักทฤษฎีและการปฏิบัติการบริหารการศึกษา**, หน้า ๓๒-๓๓.

ความคิดของคนเกี่ยวกับความเป็นจริงก็เป็นผลเนื่องมาจากความเชื่อที่เขามีอยู่ ดังนั้น ทฤษฎีองค์การที่เหมาะสมจึงต้องเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวกับธรรมชาติของเรื่องราวต่างๆ ที่ชี้นำชีวิตขององค์การและโรงเรียน พร้อมสอดคล้องกับคุณลักษณะของบุคคลต่างๆ ที่อยู่ในองค์การและองค์การที่เกี่ยวข้องด้วย นอกจากนี้ แง่คิดสำคัญขององค์การ คือ แง่คิดทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถศึกษาได้จากอุปมาอุปไมย ประเพณี และการติดต่อที่ปรากฏที่อยู่ในองค์การ ตรรกะที่ได้จากการอุปมาอุปไมยมีความสำคัญต่อกระบวนการสร้างทฤษฎีเพราะว่าอุปมาอุปไมยให้ภาพของการศึกษาสิ่งนั้นในระบบการศึกษา วัฒนธรรมของสถาบันการศึกษาหลายอย่างเป็นประเพณีที่ปรากฏอยู่ในองค์การ ขนบธรรมเนียม ปฏิสัมพันธ์ที่เป็นแบบฉบับของสถาบัน อาทิ การจัดแข่งขันกีฬาการรับน้อง การคัดเลือกอาจารย์เข้าสอน ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันในแต่ละสถานศึกษา แนวคิดและรูปแบบการบริหารที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลกระทบต่อการศึกษาทฤษฎีมาใช้ในการศึกษาองค์การว่าสามารถให้ภาพของการศึกษาองค์การตามที่ได้ปรากฏอยู่จริงได้หรือไม่ และเป็นแนวคิดการศึกษาวัฒนธรรมองค์การที่เป็นแนวคิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาและการจัดการศึกษา

อย่างไรก็ตามแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวัฒนธรรมและอุปมาอุปไมยขององค์การเป็นการให้ภาพความจริงบางส่วนขององค์การไม่ได้ทำให้เห็นภาพทั้งหมดขององค์การที่จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้การกับการศึกษาองค์การทั้งหมดได้ หรืออย่างอุปมาองค์การว่าเป็นเหมือนเครื่องจักร/หรือระบบ/หรือกลุ่ม/หรือโรงละคร คำอุปมาแต่ละอย่างก็จะให้ความหมายพื้นฐานสำหรับการตีความที่แตกต่างกัน ให้แนวคิดเกี่ยวกับภาพที่นำไปสู่การตีความกับสิ่งที่ปรากฏในองค์การแตกต่างกัน และแนวคิดที่แตกต่างกันนี้จะส่งผลกระทบต่อการศึกษาสิ่งอื่นแตกต่างกันไปด้วย อาทิ จุดประสงค์ขององค์การ โครงสร้างองค์การ และวิธีการบริหารองค์การ นอกจากนี้ การนำแนวการศึกษาวัฒนธรรมมาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมขององค์การ เป็นการศึกษาที่ปฏิเสธทฤษฎีระบบ และเป็นการศึกษาที่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกของคนในองค์การที่แสดงออกมาตามประสบการณ์ของแต่ละคน ซึ่งเป็นแนวคิดศึกษาดังกล่าวมิได้มีแนวคิดใดที่จะเสนอข้อสมมติฐานที่สามารถทดสอบถึงความเป็นจริงได้อย่างเปิดเผย และสามารถให้ผลต่อเนื่องเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการบริหารการศึกษาได้

ชาญชัย อาจินสมจาร^{๑๑} ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาแนวทางใหม่ในหนังสือ “สู่ทิศทางการบริหารการศึกษา” โดยมีเนื้อหาเป็น ๖ ด้าน ประกอบด้วย ๑) โรงเรียนในฐานะองค์การและนักการศึกษาในฐานะนักบริหาร มีรายละเอียดของเนื้อหา คือ โรงเรียนในฐานะระบบองค์การที่ตระหนักรู้ต่อทฤษฎีการบริหารและการศึกษา รูปแบบ บริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการองค์การและการมีส่วนร่วม ๒) การบริหารแบบมีส่วนร่วมในทางการศึกษามีรายละเอียดของเนื้อหา คือ ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม องค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วม ความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม โปรแกรมการบริหารแบบมีส่วนร่วม และเส้นทางการพัฒนาระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม ๓) ทฤษฎีภาวะผู้นำมีรายละเอียดของเนื้อหา คือ ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีภาวะผู้นำรูปแบบของภาวะผู้นำการมีส่วนร่วมและภาวะผู้นำทีมในโรงเรียน ๔) การแก้ปัญหาและการตัดสินใจมีรายละเอียดของเนื้อหา คือ ปัญหา คืออะไร แม่แบบของการแก้ปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม ๕) ความเจริญงอกงาม

^{๑๑} ชาญชัย อาจินสมจาร, สู่ทิศทางการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ก้าวใหม่, ๒๕๔๘), หน้า ๙-๑๐.

ทางวิชาชีพและการพัฒนาครู มีรายละเอียดของเนื้อหา คือ เหตุผลในการพัฒนาครู ขอบข่ายของการพัฒนาครู นโยบายการพัฒนาครู การบริหาร การพัฒนาครู วิธีการพัฒนาครู และการประเมิน ๖) การประเมินครู โปรแกรมและโรงเรียน มีรายละเอียดของเนื้อหา คือ หน้าที่ของการประเมินผล การประเมินโรงเรียนและโปรแกรม การประเมินผลการปฏิบัติงานของครู การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผล เกณฑ์สำหรับการประเมินผลการ ปฏิบัติงานแนวทางที่ประการในการประเมินผลปฏิบัติงานของครู และกระบวนการประเมินผลการปฏิบัติงาน

ทิตนา แคมมณี และภาชิต ประมวลศิลป์ชัย^{๑๒} ได้นำเสนอกรณีศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานของผู้บริหารในการปฏิรูปโรงเรียนในหนังสือ “ประสบการณ์และกลยุทธ์ของผู้บริหาร ในการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน” ไว้เกี่ยวกับประสบการณ์ ความรู้สึก กลยุทธ์ และข้อเรียนรู้ของผู้บริหารของโรงเรียนที่ได้ดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนตามกรอบแนวคิดและแนวทางของชุดโครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนจะเป็นประโยชน์ต่อ ผู้บริหารและโรงเรียนอีกจำนวนมากที่กำลังแสวงหายุทธศาสตร์และวิธีการในการพัฒนาหรือปฏิรูป การเรียนรู้ อันเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จโดยข้อความรู้และกลยุทธ์ต่างๆ ที่ได้จากการปฏิบัติจริงในหนังสือเล่มนี้จะช่วยให้โรงเรียนหรือสถานศึกษาเห็นแนวทางและเกิดกำลังใจในการพัฒนาทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ไปสู่เป้าหมายเช่น การสร้างองค์ความรู้ ความรู้สู่ความรับผิดชอบ ผู้บริหารโรงเรียนวัดสระจรูญเซ่ จังหวัดนครราชสีมา การรวมใจครูสู่ความสำเร็จในการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ของผู้บริหารโรงเรียนบ้านค้อท่อนน้อย จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น

สรุปได้ว่า แนวคิดการบริหารการศึกษา หมายถึง ภารกิจหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้บริหารจะต้องมีการวางแผน วิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานให้เป็นอย่างเป็นระบบเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการปฏิรูปการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จโดยข้อความรู้และกลยุทธ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้โรงเรียนหรือสถานศึกษาเห็นแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาให้ไปสู่เป้าหมายและประสบความสำเร็จ

๒.๑.๓ หลักการบริหารการศึกษา

หลักการบริหารการศึกษา ซึ่งมีผู้ให้ความสำคัญได้กล่าวถึงหลักการบริหารการศึกษา ไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ^{๑๓} ได้ระบุถึงหลักการบริหารสถานศึกษา ดังนี้

สถานศึกษาเป็นหน่วยงานทางการศึกษาระดับปฏิบัติการที่สำคัญที่สุด มีสิทธิหน้าที่หรืออำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ และขอบเขตวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งที่กำหนดไว้ในกฎหมาย คือ เป็นส่วนราชการที่มีสภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ เช่นเดียวกับสถานศึกษาไม่เป็นนิติบุคคล ส่วนอำนาจหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นในฐานะนิติบุคคล กำหนดไว้ในมาตรา ๕๙ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.

^{๑๒} ทิตนา แคมมณี และภาชิต ประมวลศิลป์ชัย, ประสบการณ์และกลยุทธ์ของผู้บริหารในการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : ปกรณ์ศิลป์พริ้นติ้ง, ๒๕๔๗), หน้า ๔๙-๑๖๖.

^{๑๓} กระทรวงศึกษาธิการ, อ้างใน ประภาพรณ รักเลี้ยง, หลักทฤษฎีและปฏิบัติการบริหารการศึกษา, หน้า ๗๓-๗๔.

๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่กำหนดให้สถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล มีอำนาจในการปกครองดูแล บำรุงรักษา ใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษาที่เป็นราชพัสดุตามกฎหมายว่าด้วยที่ราชพัสดุ และที่เป็นทรัพย์สินอื่น รวมทั้งจัดหารายได้จากการบริหารสถานศึกษา และเก็บค่าธรรมเนียมสถานศึกษาที่ไม่ขัดหรือแย้งกับนโยบาย วัตถุประสงค์ และภารกิจของสถานศึกษา ดังนั้น ผลของการจัดการศึกษาจะเป็นเช่นใดนั้น จึงขึ้นอยู่กับการบริหารงานของสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษามีขอบเขตภารกิจในการบริหารและจัดการศึกษา ตามที่กำหนดไว้ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลไว้ ๔ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านการบริหารวิชาการ
๒. ด้านการบริหารงานงบประมาณ
๓. ด้านการบริหารงานบุคคล
๔. ด้านการบริหารงานทั่วไป

หลักการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้การบริหารและการจัดการของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ออกระเบียบกระทรวง ศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๓ และได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๓ ดังนี้^{๓๔}

(๑) ด้านกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา นโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษาเป็นเสมือนเข็มทิศ ที่จะนำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายปลายทางของความสำเร็จ ดังนั้น เพื่อให้แผนพัฒนาสถานศึกษา มีความสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษาจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเสนอปัญหาความต้องการของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี คณะกรรมการสถานศึกษาควรมีหน้าที่และแนวปฏิบัติ

(๒) ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา ก่อนสิ้นปีงบประมาณ สถานศึกษาจะนำนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษามาจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี เพื่อใช้เป็นกรอบการปฏิบัติงานในปีงบประมาณต่อไป ซึ่งแผนปฏิบัติการดังกล่าวจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาก่อนสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาจะมีหน้าที่และแนวปฏิบัติ

(๓) ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น สถานศึกษาขั้นพื้นฐานหน้าที่จัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ คณะกรรมการการศึกษาศึกษาช่วยเสนอแนะความต้องการของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี จึงควรมีหน้าที่และแนวปฏิบัติ

(๔) กำกับและติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา การดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษา เมื่อสถานศึกษา

^{๓๔} ชัยโย ห่อสุวรรณ, “การประเมินบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับการบริหารสถานศึกษา : กรณีศึกษา สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตอำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี”, การศึกษาค้นคว้าอิสระ รม. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๗), หน้า ๙-๑๑.

ดำเนินการไปแล้ว ผลของการดำเนินการเป็นอย่างไรมีปัญหาและอุปสรรคหรือไม่ เป็นเรื่องที่คณะกรรมการสถานศึกษาจะต้องรับรู้ เพื่อจะได้เข้าช่วยสนับสนุนหรือแก้ไขให้การศึกษาของสถานศึกษาสามารถจัดการการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สถานศึกษาและคณะกรรมการการสถานศึกษาจึงควรมีหน้าที่และแนวปฏิบัติ

(๕) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพได้มาตรฐาน คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับผู้ปกครองของนักเรียน รู้สภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นเป็นอย่างดี สามารถร่วมกับสถานศึกษากำหนดแนวทางที่จะทำให้เด็กทุกคนได้เข้าเรียนอย่างทั่วถึงและได้เรียนอย่างมีคุณภาพจึงควรกำหนดหน้าที่และแนวปฏิบัติของสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาควบคู่กัน

(๖) ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ สิทธิและความเสมอภาคในการที่เด็กทุกคนจะได้รับการศึกษาไม่ว่าจะเป็นเด็กที่มีความพิการ เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความต้องการสถานศึกษา ควรจะต้องมีหน้าที่และแนวปฏิบัติ

(๗) เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษากระทรวงได้กระจายอำนาจในการบริหาร และการจัดการศึกษาเกี่ยวกับงานวิชาการงานงบประมาณ งานบริหารงานบุคคล และงานบริหารทั่วไปให้สถานศึกษาดำเนินการได้เกิดความคล่องตัวมากขึ้น คณะกรรมการสถานศึกษาในฐานะที่เป็นกำหนดนโยบายในการบริหารงานของสถานศึกษา ข้อเสนอแนวทางในการบริหารงานทั้ง ๔ เรื่องของสถานศึกษาจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่สอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา จึงควรกำหนดหน้าที่และแนวปฏิบัติ

(๘) ระดมทรัพยากร เพื่อการศึกษาตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น

และของชาติ คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับของบุคคลในท้องถิ่น เป็นผู้ที่สามารถช่วยระดมทรัพยากรต่างๆทั้งภายในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่นเข้ามาช่วยในการพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษาได้เป็นอย่างดี รวมทั้งสามารถที่จะเข้ามาช่วยเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนได้ในหลายๆ ด้าน จึงควรมีหน้าที่และแนวปฏิบัติ

(๙) เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นผู้แทนของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่ บทบาทในฐานะกรรมการสถานศึกษาจะทำหน้าที่ตัวแทนของสถานศึกษาเสริมสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนหรือองค์กรต่างๆ ให้เป็นความสำคัญของสถานศึกษาและนำสถานศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นได้อย่างดี บทบาทหน้าที่และแนวปฏิบัติของคณะกรรมการสถานศึกษาและสถานศึกษาจึงควรมีบทบาทควบคู่กัน

(๑๐) ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน คณะกรรมการสถานศึกษา มีส่วนรับผิดชอบในการดำเนินของสถานศึกษาเมื่อสิ้นปี

สถานศึกษาจะต้องจัดทำสรุปรายงานการดำเนินงานเสนอต่อคณะกรรมการสถานศึกษาได้รับทราบ และเห็นชอบรายงานต่อสาธารณชน ซึ่งสถานศึกษาและคณะกรรมการการศึกษาจึงมีหน้าที่ควบคู่กับแนวปฏิบัติ

(๑๑) แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะอนุกรรมการ เพื่อดำเนินงานตามระเบียบนี้ตามที่เห็นสมควร นอกจากคณะกรรมการสถานศึกษาแล้ว ยังมีผู้นำชุมชนในท้องถิ่นอีกไม่น้อยที่ยินดีจะเข้ามาช่วยพัฒนาสถานศึกษา ดังนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลดังกล่าวได้เข้ามามีส่วนร่วมคณะกรรมการสถานศึกษา จึงมีบทบาทสำคัญที่จะสรรหาบุคคลเพื่อแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาและคณะอนุกรรมการ เพื่อช่วยดำเนินงานในการกิจของคณะกรรมการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นได้ สถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาจึงควรมีหน้าที่และแนวปฏิบัติ

(๑๒) ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัด การปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษา นอกจากภารกิจที่ระบุเป้าหมายกำหนดไว้ยังมีหลายสิ่งหลายอย่างที่มีความจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือ ได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการสถานศึกษา เช่น เรื่องนโยบายหรือเรื่องเร่งด่วนที่หน่วยงานต้นสังกัดได้แจ้งให้สถานศึกษาก็จะทำงานในการกิจของสถานศึกษาประสบความสำเร็จได้รวดเร็ว สถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาจึงควรมีหน้าที่และแนวปฏิบัติร่วมกัน

ประภาพรรณ รักเลี้ยง^{๑๕} กล่าวว่า หลักการที่สำคัญของการบริหารสถานศึกษา ควรประกอบด้วย ๘ ประการ ดังนี้

- (๑) ประสิทธิภาพ (Efficiency)
- (๒) ประสิทธิผล (Effectiveness)
- (๓) การประหยัด (Economy)
- (๔) ความเป็นธรรม (Equity)
- (๕) การครอบคลุม (Coverage)
- (๖) ความซื่อสัตย์และมีเกียรติ (Honest and Honor)
- (๗) ความรับผิดชอบ (Accountability)
- (๘) การมีส่วนร่วม (Participation)

เสนาะ ตีเยาว์^{๑๖} ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการบริหาร ๕ ลักษณะ คือ

(๑) การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบต่อสำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จสาระสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่างๆ เหล่านี้ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

^{๑๕} ประภาพรรณ รักเลี้ยง, **หลักทฤษฎีและปฏิบัติการบริหารการศึกษา**, หน้า ๑๗.

^{๑๖} เสนาะ ตีเยาว์, **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑-๒.

(๒) การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือเป้าหมายต้องสูง สามารถทำให้สำเร็จเป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้เป้าหมายต่ำเกินไปก็ทำให้ไม่ท้าทายไม่มีคุณค่า ประการที่สอง การจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ประการสุดท้ายจะต้องระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

(๓) การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ คำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามกำหนดส่วนคำว่าประสิทธิผล หมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด คือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการและใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

(๔) การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นที่รู้กันโดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัด การใช้ทรัพยากรต่างๆ จึงต้องตระหนัก ๒ ข้อใหญ่ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคือมาใหม่ได้ และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้นการบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์การจะต้องผลิตสินค้าและบริการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

(๕) การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องและสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น

พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล^{๑๗} กล่าวถึง หลักการบริหารควรประกอบด้วย ๕ ประการ คือ

(๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้า โดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ การกำหนดวัตถุประสงค์ (Set Objective) การพัฒนากลยุทธ์ (Develop strategies) ในการวางแผน ซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย (Policy) เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน

(๒) การจัดการ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่างสามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี

(๓) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ

(๔) การตัดสินใจ (Decision) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจแยกแยะและวิเคราะห์ออกมาให้ได้ว่าในการทำงานจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

(๕) การสั่งการ (Directing) หมายถึง การศึกษาวิธีการวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศงาน ตลอดจนจรรยาบรรณในการบริหารงานที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดี

^{๑๗} พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒), หน้า ๖๔-๗๒.

สรุปได้ว่า หลักการบริหาร หมายถึง กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวทางที่กำหนดไว้ใน มาตรา ๕๙ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่กำหนดให้สถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล มีอำนาจในการปกครองดูแล บำรุงรักษา ซึ่งสถานศึกษามีขอบเขตภารกิจในการบริหารและจัดการศึกษา ๔ ด้าน

๒.๑.๔ ภารกิจ ขอบข่ายงานของสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ^{๑๘} ได้กล่าวว่า รูปแบบการบริหารและจัดการศึกษาในรูป คณะกรรมการบริหารงานใน ๔ ด้าน คือ ด้านงานบริหารวิชาการ ด้านงานบริหารงบประมาณ ด้านงานบริหารงานบุคคล และด้านงานบริหารทั่วไป มีดังนี้

๑. ด้านการบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานหลัก หรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด โดยกำหนดให้กระทรวงกำหนดเฉพาะหลักสูตร ส่วนกลาง และให้สถานศึกษามีอิสระในการทำหลักสูตรสถานศึกษาได้เอง ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็วสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย โดยเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตร กำหนดแหล่งเรียนรู้ การออกแบบวิจัยในชั้นเรียนออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน และออกแบบประเมินผลผู้เรียน ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผล ประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพนักเรียนชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการบริหารงานวิชาการ

(๑) เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านวิชาการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว และสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่น

(๒) เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้มาตรฐานและมีคุณภาพ สอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษา และการประเมินคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาตนเอง และการประเมินจากหน่วยงานภายนอก

(๓) เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนจัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาการเรียนรู้ที่สนองตามความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่นโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

(๔) เพื่อให้สถานศึกษาได้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นๆ อย่างกว้างขวาง

จากการศึกษา การบริหารวิชาการทั้งหมด ๑๒ ภารกิจงานนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านวิชาการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว และสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่นมีมาตรฐานและมีคุณภาพ สอดคล้องกับระบบประกัน

^{๑๘} กระทรวงศึกษาธิการ, ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.๒๕๔๓, (กรุงเทพมหานคร : เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๖), หน้า ๓๓-๖๕.

คุณภาพการศึกษา และการประเมินคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาตนเอง และการประเมินจากหน่วยงานภายนอก พัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนจัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาการเรียนรู้ และประสานความร่วมมือกับบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น ๆ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

๒. ด้านการบริหารงานงบประมาณ

งานบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ มีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ทั้งนี้เพราะการบริหารงบประมาณในระบบรวมศูนย์อำนาจในระบบเดิมนั้น นอกจากจะทำให้เกิดความล่าช้าและผูกมัดด้วยระเบียบที่ทำให้ขาดความคล่องตัวในการบริหารแล้ว ยังมีปัญหาในเรื่องการทุจริต และสถานศึกษาได้รับการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่ตรงกับความต้องการ ซึ่งการบริหารงานงบประมาณนั้น ต้องยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้จากบริการมาใช้บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน

วัตถุประสงค์ของการบริหารงานงบประมาณ

(๑) เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านงบประมาณมีความเป็นอิสระคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้

(๒) เพื่อให้ได้ผลผลิต ผลลัพธ์เป็นไปตามข้อตกลงการให้บริการ

(๓) เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่ได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษา งานบริหารงบประมาณที่มีทั้งหมด ๗ ภารกิจงานนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สถานศึกษา บริหารงานด้านงบประมาณ มีความเป็นอิสระ คล่องตัว โปร่งใสตรวจสอบได้ ให้ได้ผลผลิต ผลลัพธ์เป็นไปตามข้อตกลงการให้บริการ และสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่ได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

๓. ด้านการบริหารงานบุคคล

งานบริหารบุคคลในสถานศึกษา เป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคล ให้เกิดความคล่องตัว อิสระ ภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพการกระจายอำนาจด้านการบริหารงานบุคคล จึงเป็นโอกาสที่สถานศึกษาจะมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานบุคคลมากขึ้นนับตั้งแต่การสรรหา การคัดเลือก การพัฒนา การให้ค่าตอบแทน เป็นต้น โดยเป้าหมายสูงสุดของการมีอำนาจและความรับผิดชอบในการบริหารงานบุคคลนี้ก็คือเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์ของการบริหารงานบุคคล

(๑) เพื่อให้การดำเนินการด้านงานบริหารบุคคลถูกต้อง รวดเร็วเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล

(๒) เพื่อส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถและมีจิตสำนึกในการปฏิบัติภารกิจที่รับผิดชอบให้เกิดผลสำเร็จตามหลักการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

(๓) เพื่อส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติงานเต็มตามศักยภาพ โดยยึดมั่นในระเบียบวินัย จรรยาบรรณ อย่างมีมาตรฐานแห่งวิชาชีพ

(๔) เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐานวิชาชีพได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากการศึกษา งานบริหารบุคคลที่มีทั้งหมด ๕ ภารกิจงานนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานด้านงานบริหารบุคคลถูกต้อง รวดเร็ว ส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ และมีจิตสำนึกในการปฏิบัติภารกิจที่รับผิดชอบให้เกิดผลสำเร็จ ปฏิบัติงานเต็มตามศักยภาพ โดยยึดมั่นในระเบียบวินัย จรรยาบรรณ และที่ปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐานวิชาชีพได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

๔. ด้านการบริหารงานทั่วไป

การบริหารงานทั่วไป เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กรให้บริการบริหารงานอื่นๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริมสนับสนุน และการอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบมุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลักโดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบต่อที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคลชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

การบริหารงานทั่วไปนั้นต้องให้ความสำคัญกับการจัดทำนโยบาย แผน และระบบข้อมูลสำหรับการดำเนินงาน โดยจะรวมงานด้านประกันคุณภาพภายในไว้ด้วย ดังนั้น งานบริหารทั่วไปแบบใหม่จึงต้องมีประสิทธิภาพ มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยสำหรับงานวิชาการ มีความคล่องตัว ใช้บุคลากรน้อย และควรจัดเป็นบริการ ณ จุดเดียว (One - Stop Service) ทั้งหมด ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วัตถุประสงค์ของการบริหารงานทั่วไป

(๑) เพื่อให้บริการ สนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานและอำนวยความสะดวกให้การปฏิบัติงานของสถานศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

(๒) เพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและผลงานของสถานศึกษาต่อสาธารณชน ซึ่งจะก่อให้เกิด ความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดี เลื่อมใส ศรัทธาและให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา

จากการศึกษาการบริหารงานทั่วไปนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การปฏิบัติงานของสถานศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และเพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและผลงานของสถานศึกษาต่อสาธารณชน ซึ่งจะก่อให้เกิด ความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดี เลื่อมใส ศรัทธาและให้การสนับสนุนต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

สรุปได้ว่า หน้าที่ของคณะกรรมการการศึกษา ในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาบุคลากร และผู้เรียน ควรได้รับการปรับปรุงพัฒนาลักษณะการมีส่วนร่วมจากการรับรู้ รับทราบ ช่วยเหลือ สนับสนุน ประสานงาน ร่วมประเมินติดตาม การปฏิบัติในงานทุกด้านของ สถานศึกษา รวมไปถึงสามารถมีส่วนร่วมในการแต่งตั้งมอบหมายให้ผู้อื่นปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๑.๕ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา ซึ่งมีผู้ให้ความสำคัญได้กล่าวถึงหลักการบริหาร การศึกษา ไว้ดังนี้

ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไทวณะบุตร^{๑๙} ได้กล่าวถึง ยุคนักทฤษฎีการบริหาร ไว้ ดังนี้

ระยะที่ ๑ ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๘๗ – ๑๙๔๕ ยุคนักทฤษฎีการบริหารสมัยดั้งเดิม (The Classical organization theory) แบ่งย่อยเป็น ๓ กลุ่มดังนี้

๑. กลุ่มการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ของเทย์เลอร์ (Scientific Management) ของเฟร็ด เดอริก เทย์เลอร์ (Frederick Taylor) ความมุ่งหมายสูงสุดของแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์คือ จัดการบริหารธุรกิจหรือโรงงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด Taylor มองคนงานแต่ละคน เปรียบเสมือนเครื่องจักรที่สามารถปรับปรุงเพื่อเพิ่มผลผลิตขององค์การได้ เจ้าของตำรับ “The one best way” คือประสิทธิภาพของการทำงานสูงสุดจะเกิดขึ้นได้ต้องขึ้นอยู่กับสิ่งสำคัญ ๓ อย่างคือ

๑.๑) เลือกคนที่มีความสามารถสูงสุด (Selection)

๑.๒) ฝึกอบรมคนงานให้ถูกวิธี (Training)

๑.๓) หาสิ่งจูงใจให้เกิดกำลังใจในการทำงาน (Motivation)

เทย์เลอร์ ก็คือผลผลิตของยุคอุตสาหกรรมในงานวิจัยเรื่อง “Time and Motion Studies” เวลาและการเคลื่อนไหว เชื่อว่ามีวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์เพียงวิธีเดียวที่ดีที่สุด เขาเชื่อในวิธีแบ่งงานกันทำ ผู้ปฏิบัติระดับล่างต้องรับผิดชอบต่อด้านบน เทย์เลอร์ เสนอ ระบบ การจ้างงาน (จ่ายเงิน) บนพื้นฐานการสร้างแรงจูงใจ สรุปหลักวิทยาศาสตร์ของเทย์เลอร์ สรุปง่าย ๆ ประกอบด้วย ๓ หลักการดังนี้

๑) การแบ่งงาน (Division of Labors)

๒) การควบคุมดูแลบังคับบัญชาตามสายงาน (Hierarchy)

๓) การจ่ายค่าจ้างเพื่อสร้างแรงจูงใจ (Incentive payment)

๒. กลุ่มการบริหารจัดการ (Administration Management) หรือทฤษฎีบริหาร องค์การอย่างเป็นทางการ (Formal Organization Theory) ของเฮนรี ฟาโยล (Henri Fayol) บิดา ของทฤษฎีการปฏิบัติการและการจัดการตามหลักบริหารทั้ง Fayol และ Taylor จะเน้นตัวบุคคล ปฏิบัติงาน + วิธีการทำงาน ได้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลแต่ก็ไม่มองด้าน “จิตวิทยา” Fayol ได้ เสนอแนวคิดในเรื่องหลักเกี่ยวกับการบริหารทั่วไป ๑๔ ประการ แต่ลักษณะที่สำคัญ มีดังนี้^{๒๐}

^{๑๙} ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไทวณะบุตร, หลักและทฤษฎีบริหารการศึกษา, หน้า ๑๐.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

๒.๑ หลักการทำงานเฉพาะทาง (Specialization) คือ การแบ่งงานให้เกิดความชำนาญเฉพาะทาง

๒.๒ หลักสายบังคับบัญชา เริ่มจากบังคับบัญชาสูงสุดสู่ระดับต่ำสุด

๒.๓ หลักเอกภาพของบังคับบัญชา (Unity of Command)

๒.๔ หลักขอบข่ายของการควบคุมดูแล (Span of control) ผู้ดูแลหนึ่งคนต่อ ๖ คนที่จะอยู่ใต้การดูแลจึงจะเหมาะสมและมีประสิทธิภาพที่สุด

๒.๕ การสื่อสารแนวตั้ง (Vertical Communication) การสื่อสารโดยตรงจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง

๒.๖ หลักการแบ่งระดับการบังคับบัญชาให้น้อยที่สุด คือ ไม่ควรมีสายบังคับบัญชายืดยาว หลายระดับมากเกินไป

๒.๗ หลักการแบ่งความรับผิดชอบระหว่างสายบังคับบัญชาและสายเสนาธิการ (Line and Staff Division)

๓. ทฤษฎีบริหารองค์การในระบบราชการ (Bureaucracy) มาจากแนวคิดของแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ที่กล่าวถึงหลักการบริหารราชการประกอบด้วย

๓.๑ หลักของฐานอำนาจจากกฎหมาย

๓.๒ การแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบ ที่ต้องยึดระเบียบกฎเกณฑ์

๓.๓ การแบ่งงานตามความชำนาญการเฉพาะทาง

๓.๔ การแบ่งงานไม่เกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนตัว

๓.๕ มีระบบความมั่นคงในอาชีพ

จะอย่างไรก็ตามระบบราชการก็มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ซึ่งในด้าน ข้อเสีย คือ สายบังคับบัญชายืดยาวการทำงานต้องอ้างอิงกฎระเบียบ จึงชักช้าไม่ทันการแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน เรียกว่า ระบบ “Red tape” ในด้านข้อดี คือ ยึดประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก การบังคับบัญชา การเลื่อนขั้นตำแหน่งที่มีระบบระเบียบ แต่ในปัจจุบันระบบราชการกำลังถูกแทรกแซงทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ทำให้เริ่มมีปัญหา

ระยะที่ ๒ ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๔๕ – ๑๙๕๘ ยุคทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation) Follette ได้นำเอาจิตวิทยามาใช้และได้เสนอ การแก้ปัญหาคัดแย้ง (Conflict) ไว้ ๓ แนวทางดังนี้

๑) Domination คือ ใช้อำนาจอีกฝ่ายสยบลง คือให้อีกฝ่ายแพ้ให้ได้ ไม่คืนัก

๒) Compromise คือ คนละครึ่งทาง เพื่อให้เหตุการณ์สงบโดยประนีประนอม

๓) Integration คือ การหาแนวทางที่ไม่มีใครเสียหน้า ได้ประโยชน์ทั้ง ๒ ทาง (ชนะ ชนะ) นอกจากนี้ Follette ให้ทัศนะน่าฟังว่า “การเกิดความขัดแย้งในหน่วยงานเป็นความบกพร่องของการบริหาร” ^{๒๑}

การวิจัยหรือการทดลองฮอว์ธอร์น (Hawthorn Experiment) ที่ เมโย (Mayo) กับคณะทำการวิจัยเริ่มที่ข้อสมมติฐานว่าสิ่งแวดล้อมมีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของคนงาน มีการค้นพบ

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

จากการทดลองคือมีการสร้างกลุ่มแบบไม่เป็นทางการในองค์กร ทำให้เกิดแนวความคิดใหม่ที่ว่าความสัมพันธ์ของมนุษย์ มีความสำคัญมาก ซึ่งผลการศึกษาทดลองของเมโยและคณะ พอสรุปได้ดังนี้

๑) คนเป็นสัตว์มีชีวิต จิตใจ ขวัญ กำลังใจ และความพึงพอใจเป็นเรื่องสำคัญในการทำงาน

๒) เงินไม่ใช่ สิ่งล่อใจที่สำคัญแต่เพียงอย่างเดียว รางวัลทางจิตใจมีผลต่อการจูงใจในการทำงานไม่น้อยกว่าเงิน

๓) การทำงานขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมมากกว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพคับทึบที่อยู่ได้คับใจอยู่อยาก

ข้อคิดที่สำคัญ การตอบสนองคน ด้านความต้องการศักดิ์ศรี การยกย่อง จะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานจากแนวคิด “มนุษย์สัมพันธ์”

ระยะที่ ๓ ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๕๔ – ปัจจุบันยุคการใช้ทฤษฎีการบริหาร (Administrative Theory) หรือการศึกษาเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science Approach) ยึดหลักระบบงาน + ความสัมพันธ์ของคน + พฤติกรรมขององค์กร ซึ่งมีแนวคิด หลักการ ทฤษฎีที่หลายๆคนได้แสดงไว้ดังต่อไปนี้

๑) เซสเตอร์ ไอ บาร์นาร์ด (Chester I Barnard) เขียนหนังสือชื่อ The Function of The Executive ที่กล่าวถึงงานในหน้าที่ของผู้บริหารโดยให้ความสำคัญต่อบุคคลระบบของความร่วมมือองค์กร และเป้าหมายขององค์กร กับความต้องการของบุคคลในองค์กรต้องสมดุลกัน

๒) ทฤษฎีของมาสโลว์ ว่าด้วยการจัดอันดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ (Maslow – Hierarchy of needs) เป็นเรื่องแรงจูงใจแบ่งความต้องการของมนุษย์ตั้งแต่ความต้องการด้านกายภาพ ความต้องการด้านความปลอดภัยความต้องการด้านสังคม ความต้องการด้านการเคารพ นับถือ และประการสุดท้าย คือ การบรรลุศักยภาพของตนเอง (Self actualization) คือมีโอกาสได้พัฒนานตนเองถึงขั้นสูงสุดจากการทำงาน แต่ความต้องการเหล่านั้นต้องได้รับการสนองตอบตามลำดับขั้น

๓) ทฤษฎี X ทฤษฎี Y ของแมคกรีเกอร์ (Douglas MC Gregor Theory X, Theory Y) เขาได้เสนอแนวคิดการบริหารอยู่บนพื้นฐานของข้อสมมติฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ต่างกัน

ทฤษฎี X (The Traditional View of Direction and Control) ทฤษฎีนี้เกิดข้อสมมติฐานดังนี้

๑. คนไม่ชอบทำงาน และหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ
๒. คนไม่ทะเยอทะยาน และไม่คิดริเริ่ม ชอบให้การสั่ง
๓. คนเห็นแก่ตนเองมากกว่าองค์กร
๔. คนมักต่อต้านการเปลี่ยนแปลง
๕. คนมักโกง และหลอกง่าย

ผลการมองธรรมชาติของมนุษย์เช่นนี้ การบริหารจัดการจึงเน้นการใช้เงิน วัตถุ เป็นเครื่องล่อใจ เน้นการควบคุม การสั่งการ เป็นต้น

ทฤษฎี Y (The integration of Individual and Organization Goal) ทฤษฎีข้อนี้
เกิดจากข้อสมมติฐานดังนี้

๑. คนจะให้ความร่วมมือ สนับสนุน รับผิดชอบ ชยัน
๒. คนไม่เกียจคร้านและไว้วางใจได้
๓. คนมีความคิดริเริ่มทำงานถ้าได้รับการจูงใจอย่างถูกต้อง
๔. คนมักจะพัฒนาวิธีการทำงาน และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

ผู้บังคับบัญชาจะไม่ควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเข้มงวด แต่จะส่งเสริมให้รู้จักควบคุมตนเองหรือของกลุ่มมากขึ้น ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกันจากความเชื่อที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดระบบการบริหารที่แตกต่างกันระหว่างระบบที่เน้นการควบคุมกับระบบที่ค่อนข้างให้อิสระภาพ

๔. อุชิ (Ouchi) ชาวญี่ปุ่นได้เสนอ ทฤษฎี Z (Z Theory) (William G. Ouchi) ศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัย UCLA (U of California Los Angeles) ทฤษฎีนี้รวมเอาหลักการของทฤษฎี X , Y เข้าด้วยกัน แนวความคิดก็คือ องค์การต้องมีหลักเกณฑ์ที่ควบคุมมนุษย์ แต่มนุษย์ก็รักความเป็นอิสระ และมีความต้องการหน้าที่ของผู้บริหารจึงต้องปรับเป้าหมายขององค์การให้สอดคล้องกับเป้าหมายของบุคคลในองค์การ

Talcott Parson^{๒๒} นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ได้เสนอทฤษฎีการบริหารที่สนองความต้องการให้โรงเรียนเป็นระบบเปิดที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์การกับสภาวะแวดล้อม โดยเขาได้แบ่งกิจกรรมหรืองานในองค์การออกเป็น ๓ ระดับ คือ

- (๑) ระดับเทคนิค ซึ่งทางการศึกษาก็คือ การสอนของครู
 - (๒) ระดับบริหาร คือ การประสานสัมพันธ์ของผู้บริหารกับกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียนกับสภาพแวดล้อมภายนอก
 - (๓) ระดับสถาบันหรือระดับชุมชน คือ การบริหารงานต้องเป็นไปตามโครงสร้างขององค์การและอยู่ในกรอบของการควบคุมของชุมชนหรือสังคมที่อยู่ล้อมรอบภายนอก
- โดยกิจกรรมทั้ง ๓ ระดับ จะต้องเป็นไปอย่างสัมพันธ์กัน กล่าวคือ กิจกรรมระดับเทคนิคอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกิจกรรมระดับบริหาร และกิจกรรมระดับบริหารอยู่ภายใต้การดูแลควบคุมของกิจกรรมระดับสถาบันหรือระดับชุมชน

ประภาพรณ รักเลี้ยง^{๒๓} กล่าวว่า ทฤษฎีการบริหารการศึกษาเชิงปฏิบัติ ในช่วง ค.ศ. ๑๙๘๐ ได้มีการค้นหาทฤษฎีเชิงปฏิบัติ (Theory of Practice) ซึ่งมีแนวคิดสำคัญว่าสาขาวิทยาการบริหารการศึกษามีขอบเขตกว้างมากและมีลักษณะทางวิทยาการเป็นการเฉพาะที่ต้องมีแนวการศึกษาวิจัยของตนเอง แม้ว่าในระยะเริ่มต้นจะต้องขอยืมแนวการศึกษาของสาขาวิชาอื่นบ้างก็ตาม ดังนั้นนักการบริหารการศึกษาต้องเชื่อมั่นในตนเอง โดยการแสวงหาเครื่องมือและวิธีการศึกษาของตนให้เหมาะสมต่อการศึกษาด้านการบริหารการศึกษามากกว่าการขอยืมจากทฤษฎีของสาขาวิชาอื่น

^{๒๒} Talcott Parson, อ้างใน ประภาพรณ รักเลี้ยง, **หลักทฤษฎีและปฏิบัติการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยพิษณุโลก, ๒๕๕๖), หน้า ๓๑-๓๒.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓-๓๔.

ในช่วง ค.ศ.๑๙๘๐ นี้ Jack A. Cullbertson ได้เสนอว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดในยุคนี้ คือ การพัฒนารอบแนวคิดสำหรับการพัฒนาทฤษฎี สิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการศึกษาระบบการศึกษาด้วยการศึกษาสภาพการณ์ เหตุการณ์ และกระบวนการ ตลอดจนปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร และภาวะผู้นำ โดยเน้นการหาหลักการที่สามารถใช้ได้ทั่วไป (Generalization) ในสาขาวิชาการบริหาร การศึกษารูปแบบ และวิธีการที่ Cullbertson เสนอประกอบด้วยการศึกษาภาคสนามและการสอบถามที่มีพื้นฐานมาจากการศึกษาภาคสนาม การวิจัยอนาคต การวิจัยเปรียบเทียบ การศึกษากรณี ตัวอย่าง การวิเคราะห์ระบบภาษา สัญลักษณ์และศิลปะการพูดการเขียนที่ใช้อยู่ รวมทั้งวิธีการศึกษาทางมนุษยวิทยา และการวิจัย และการวิจัยนโยบาย

นอกจากนั้น Donald J. Willower ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ในยุคที่การบริหารการศึกษาตกอยู่ภายใต้ภาวะแวดล้อมที่สับสนหลากหลายและการรวมกลุ่มเพื่อการต่อรอง การบริหารการศึกษาจึงควรนาทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้ อาทิ ทฤษฎีการบริหารการขัดแย้ง การเจรจาต่อรองอำนาจและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการจัดการศึกษาระบบเปิด Willower เสนอว่าการจัดหลักสูตรการศึกษาควรพิจารณาพื้นฐานของมนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติส่วนหนึ่งของชุมชน และส่วนหนึ่งของโลก

เฮนรี ฟาโยน^{๒๔} ได้เสนอทฤษฎีการบริหารโดยมีความเชื่อว่าเป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นการบริหารอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาล โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหาร (Management functions) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร ๕ ประการ คือ

(๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

(๒) การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจะต้องจัดให้มีโครงสร้างงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของ และตัวคนอยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

(๓) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง หน้าที่ในการสั่งการงานต่างๆ ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาซึ่งจะทำให้ผลสำเร็จด้วยดีโดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีจะต้องเข้าใจคนงานของตน จะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างองค์การและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วย หากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกัน ถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพ การไล่ออกเพื่อปรับปรุงกำลังคน ที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นต้องทำ

^{๒๔} เฮนรี ฟาโยน, อ้างใน กาญจนา พิมพ์สุข, “การประยุกต์ใช้หลักสาราณิธรรม ๖ ในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๑”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๘.

(๔) การควบคุม (Coordinating) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

(๕) การควบคุม (Controlling) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้วสรุปจากหลักการดังกล่าว พบว่าวิธีการต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นวิธีการที่มีหลักเกณฑ์ตามหลักวิทยาศาสตร์ทำให้เกิดทฤษฎีการบริหารขึ้นมาและได้เสนอแนะว่า ผู้บริหารต้องมีบทบาทเป็นจุดกลางของปัญหาและความสำเร็จของกลุ่มที่จะต้องรับผิดชอบนำเอาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของกลุ่มมาคิดวิเคราะห์และปรับปรุงหาทางออกให้ได้เป็นผลดีที่สุดสำหรับกลุ่มให้ดีขึ้นและมากขึ้นเรื่อย ๆ

ชาวยุซัย อาจินสมาจาร^{๒๕} ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการบริหารแบบหลักการจัดระเบียบองค์การของ Luther Gulick & Urwick เป็นนักคิดทางการบริหารที่มีชื่อเสียงของทฤษฎีทางการบริหารแบบคลาสสิก ทั้งคู่ได้ทำคุณประโยชน์มากพอสมควรต่อการพัฒนาแนวคิดทางการบริหารผลงานของพวกเขาก็ทำให้มันโน้มน้าวและหลักการที่คล้ายคลึงกันที่ได้รับการพัฒนาอย่างอิสระเป็นความคิดขึ้นมา ทำให้มีความเชื่อถือและความเป็นหนึ่งเดียวมากขึ้นในการตอบสนอง ต่อแนวคิดทางการบริหารในระบบเขาทั้งสองได้พัฒนาหลักการของการจัดองค์การ (Organization principles) จนสร้างเป็นทฤษฎีการบริหารแบบหลักการจัดระเบียบองค์การ POSDCoRB กุลลิค และเออร์วิก ได้รวบรวมหลักการและแนวคิดทางด้านการบริหารต่าง ๆ เอาไว้ในหนังสือชื่อ “Paper on the Science of Administration : Notes on the Theory of Organization” โดยเสนอแนวคิดกระบวนการบริหารซึ่งสาระสำคัญของแนวความคิดคือ “ประสิทธิภาพ” อันเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดของการบริหารและเพื่อให้การบริหารงานในทุกหน่วยงานมีประสิทธิภาพจะต้องมีการแบ่งงานกันทำตามความเหมาะสมและความจำเป็นหรือความถนัดของคนงาน โดยแบ่งหน่วยงานออกตามกระบวนการวัตถุประสงค์ ลูกค้ำ และพื้นที่โดยทุกหน่วยงานจะต้องจัดรูปแบบองค์การเป็นรูปสามเหลี่ยมปิรามิด มีสายการบังคับบัญชาที่ลดหลั่นกันมา ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี ชื่อว่า “POSDCORB” อันเป็นคำย่อของภาระหน้าที่ที่สำคัญของนักบริหาร ๗ ประการ ได้แก่

(๑) P-Planning : การวางแผน เป็นการวางแผนโครงการกิจกรรมซึ่งเป็นการเตรียมการก่อนลงมือปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินการสามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๒) O-Organizing : การจัดองค์การเป็นการกำหนดโครงสร้างขององค์การโดยพิจารณาให้เหมาะสมกับงาน เช่น การแบ่งงาน (Division of Work) เป็นกรม กอง หรือแผนก โดยอาศัยปริมาณงานคุณภาพของงาน หรือจัดตามลักษณะเฉพาะของ (Specialization) นอกจากนี้อาจพิจารณาในแง่ของการควบคุม (Span of Control) หรือพิจารณาในแง่ของหน่วยงาน เช่น หน่วยงานหลัก (Line) และหน่วยงานที่ปรึกษา (Staff) เป็นต้น

(๓) S-Staffing : การจัดหาบุคลากรมาปฏิบัติงานเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรนั่นเอง ทั้งนี้เพื่อให้ได้บุคลากรมาปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับการจัดแบ่งหน่วยงานที่กำหนดเอาไว้

^{๒๕} ชาวยุซัย อาจินสมาจาร, **ทฤษฎีการบริหารตามแนวคิดของปราชญ์ตะวันตก Theories of administration**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๑), หน้า ๔๓-๕๖.

(๔) D-Directing : การอำนวยการเป็นภารกิจในการใช้ศิลปะในการบริหารงานในด้านต่างๆ ภายในองค์กร เช่น ภาวะผู้นำ (Leadership) มนุษย์สัมพันธ์ (Human Relations) การจูงใจ (Motivation) และการตัดสินใจ (Decision making) เป็นต้น

(๕) CO- Coordinating : การประสานงาน โดยเป็นการประสานงานให้ส่วนต่างๆ ของกระบวนการทำงานมีความต่อเนื่องกัน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และราบรื่น

(๖) R-Reporting : การรายงาน ซึ่งเป็นกระบวนการและเทคนิคของการรายงานให้ผู้บังคับบัญชาตามชั้นได้ทราบถึงผลการปฏิบัติงาน โดยที่มีความสัมพันธ์กับการติดต่อสื่อสาร (Communication) ในองค์กรด้วย

(๗) B-Budgeting : การงบประมาณ เป็นภารกิจที่เกี่ยวกับการวางแผนการทำให้บัญชีการควบคุมเกี่ยวกับการเงินและการคลัง

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการบริหารการศึกษา หมายถึง หลักการจัดระเบียบองค์การ เป็นวิธีการปฏิบัติที่สนองความต้องการให้สถานศึกษาปฏิบัติงานได้อย่างเป็นระบบ มีการวางแผน การจัดองค์การเป็นการกำหนดโครงสร้างขององค์การโดยพิจารณาให้เหมาะสมกับงาน การจัดหาบุคลากรมาปฏิบัติงานเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร การประสานงาน โดยเป็นการประสานงานให้ส่วนต่างๆ ของกระบวนการทำงานมีความต่อเนื่องกัน โดยบูรณาการเข้ากับการบริหารงานภายในสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพขึ้น

๒.๒ หลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

๒.๒.๑ ความหมายของการบริหารสถานศึกษา

ภคินี ดอกไม้งาม^{๒๖} กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา คือ การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลที่จัดกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อสมาชิกในสังคมและประเทศและช่วยพัฒนาบุคลิกภาพทั้งสติปัญญา ร่างกายและจิตใจให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างดีและมีความสุขในชีวิตตามสมควรแก่สภาพของตน

เกียรติยศ เอี่ยมคงเอก^{๒๗} สรุปว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การบริหารการศึกษาของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่จะส่งเสริมให้การบริหารงานสถานศึกษาเกิดสัมฤทธิ์ผลมีประสิทธิภาพประกอบด้วยส่วนสำคัญ ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา การ

^{๒๖} ภคินี ดอกไม้งาม, “ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันต่อองค์การของอาจารย์ระดับ มัธยมศึกษาในโรงเรียนแกนนำที่มีการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเขตกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย*, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑.

^{๒๗} เกียรติยศ เอี่ยมคงเอก, “การบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ในทัศนะบุคลากรโรงเรียนนิมิตวิทยาคม”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา*, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๖), หน้า ๘.

บริหารงานบุคคล การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานธุรการ การบริหารงานกิจการนักเรียน การบริหารอาคารสถานที่และบริหารงานความสัมพันธ์กับชุมชน

สมคิด มawangศ์^{๒๘} ได้สรุปว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในทุกด้าน ที่เกิดจากบุคลากรหลายๆ คน ร่วมมือกันบริหารจัดการโดยใช้กระบวนการทางการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ อาศัยวิธีการจัดการองค์การที่เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาหรือหน่วยงานแต่ละแห่ง

กำพล ฤทธิรักษา^{๒๙} สรุปว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่บุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ชุมชนและสังคมร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการเพื่อให้ภารกิจของสถานศึกษาที่รับผิดชอบประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ

วรุณยุพา วิโนทพรรษ์^{๓๐} สรุปว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่ผู้บริหารร่วมกับผู้เกี่ยวข้องดำเนินการเกี่ยวกับการให้การศึกษาแก่เยาวชนและผู้สนใจในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบของสถานศึกษา โดยใช้ทรัพยากรการบริหาร คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และการจัดการเพื่อให้บรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตร คือ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพและดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่ง เป็นการการดำเนินงานตามภารกิจหรือกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้บริหารจะต้องมีการวางแผน วิธีการและขั้นตอนต่างๆ ในการปฏิบัติงานให้เป็นอย่างเป็นระบบเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานเขตพื้นที่ ที่สังกัด

๒.๒.๒ แนวคิดของการบริหารสถานศึกษา

สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์^{๓๑} ได้กล่าวว่า การบริหารตามวงจรเดมมิง (Deming Cycle) วงจรเดมมิงหรือวงจรควบคุมคุณภาพ PDCA ย่อมาจาก Plan-Do-Check-Act แปลว่า วางแผน – ปฏิบัติ – ตรวจสอบ – ปรับปรุง เป็นวงจรที่มีความเกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยตรง วงจรเดมมิง แนวคิดของวงจรนี้ ดร.วอลท์เตอร์ ชิวฮาร์ต เป็นผู้พัฒนาขึ้นเป็นคนแรกในปี ค.ศ. ๑๙๓๙ และ ดร.เอ็ดวาร์ด เดมมิง เป็นผู้นำมาเผยแพร่ในประเทศญี่ปุ่นเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๕๐ จนเป็นที่เผยแพร่หลายในชื่อ วัฏจักรเดมมิง (Deming Cycle) หรือวงจรคุณภาพ หรือวัฏจักรแห่งการบริหารคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน ดังนี้

^{๒๘} สมคิด มawangศ์, “การศึกษาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของครูสังกัดโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดระยอง จันทบุรีและตราด”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑.

^{๒๙} กำพล ฤทธิรักษา, “ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน แกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓.

^{๓๐} วรุณยุพา วิโนทพรรษ์, “ศึกษาการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

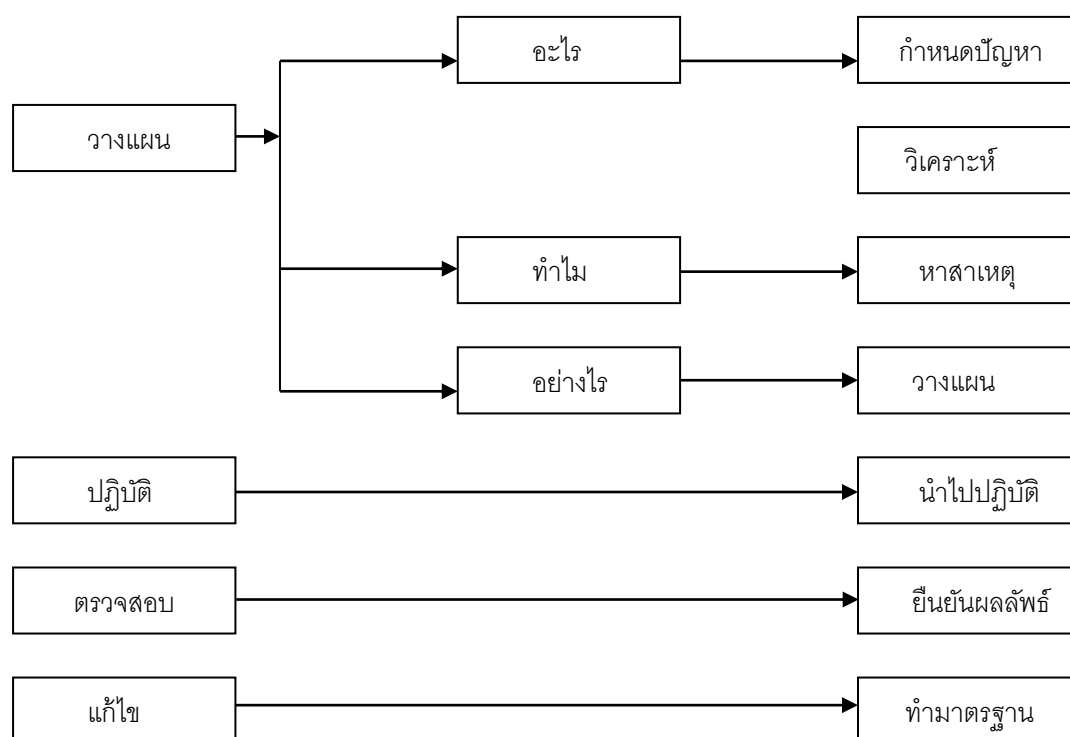
^{๓๑} สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์, **มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘๐-๑๙๐.

ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan – P)

ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติตามแผน (Do – D)

ขั้นตอนที่ ๓ การตรวจสอบ (Check – C)

ขั้นตอนที่ ๔ การปรับปรุง (ACT – A)

แผนภาพที่ ๑ กระบวนการของ PDCA

ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) การวางแผนงานจะช่วยพัฒนาความคิดต่างๆ เพื่อนำไปสู่รูปแบบที่เป็นจริงขึ้นมาโดยละเอียดให้พร้อมในการเริ่มต้นลงมือปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (DO) ประกอบด้วยการทำงาน ๓ ระยะ คือ

๑. การวางแผนการกำหนดการ

- การแยกแยะกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องการกระทำ
- กำหนดเวลาที่ต้องใช้ในกิจกรรมแต่ละอย่าง
- การจัดสรรทรัพยากรต่างๆ

๒. การจัดแบบเมทริกซ์ (Matrix Management) การจัดแบบนี้ สามารถช่วยดึงเอาผู้เชี่ยวชาญหลายแขนงจากแหล่งต่างๆ มาได้และเป็นวิธีช่วยประสานงานระหว่างฝ่ายต่างๆ

๓. การพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานของผู้ร่วมงาน

- ให้ผู้ร่วมงานเข้าใจถึงงานทั้งหมดและทราบเหตุผลที่ต้องกระทำ
- ให้ผู้ร่วมงานพร้อมในการใช้ดุลพินิจที่เหมาะสม
- พัฒนาจิตใจให้รักการร่วมมือกัน

ขั้นตอนที่ ๓ การตรวจสอบ (Check) ทำให้รู้สภาพการของงานที่เป็นอยู่เปรียบเทียบกับสิ่งที่วางแผนซึ่งประกอบด้วยกระบวนการดังนี้

๑. กำหนดวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ
๒. รวบรวมข้อมูล
๓. พิจารณากระบวนการทำงานเป็นตอนๆ เพื่อแสดงจำนวนและคุณภาพของผลงานที่ได้รับแต่ละขั้นตอนเปรียบเทียบกับที่ได้วางแผนไว้

๔. การรายงาน จัดแสดงผลการประเมินรวมทั้งมาตรการป้องกันความผิดพลาดหรือความล้มเหลว โดยรายงานเป็นทางการอย่างสมบูรณ์ และรายงานแบบย่ออย่างไม่เป็นทางการ

ขั้นตอนที่ ๔ การปรับปรุงแก้ไข (Act) ผลของการตรวจสอบหากพบว่าเกิดความบกพร่องขึ้นทำให้งานที่ได้ไม่ตรงเป้าหมายหรือผลงานไม่ได้มาตรฐาน ให้ปฏิบัติตามแก้ไขปัญหาลักษณะที่ค้นพบ ดังนี้

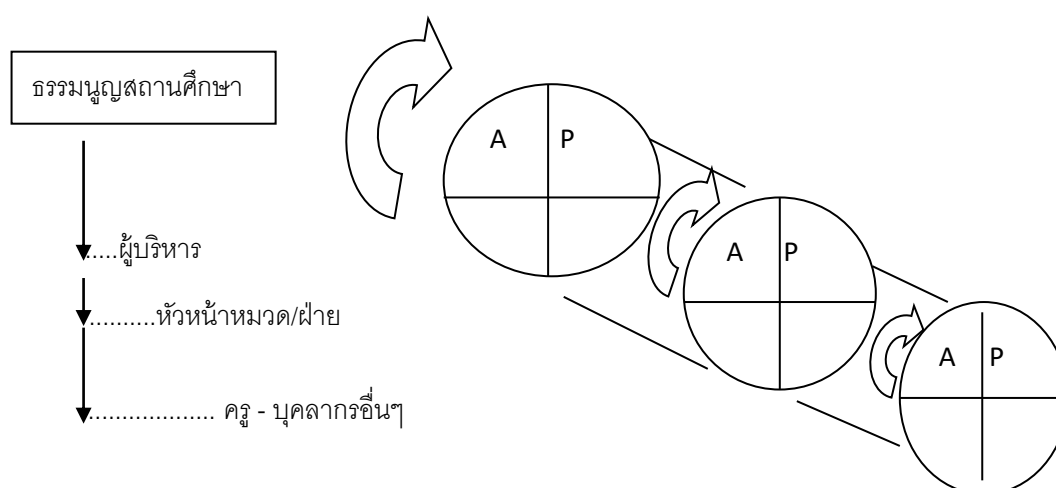
๑. ถ้าผลงานเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมาย ต้องแก้ไขที่ต้นเหตุ
๒. ถ้าพบความผิดปกติใดๆ ให้สอบสวนค้นหาสาเหตุแล้วทำการป้องกัน เพื่อมิให้

ความ

ผิดปกตินั้นเกิดขึ้นซ้ำอีกในการแก้ปัญหาเพื่อให้ผลงานได้มาตรฐานอาจใช้มาตรการดังต่อไปนี้

- การย้ายนโยบาย
- การปรับปรุงระบบหรือวิธีการทำงาน
- การประชุมเกี่ยวกับกระบวนการทำงาน

นอกจากนี้ยังสามารถแสดงการควบคุมคุณภาพในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของทุกระบบที่เชื่อมโยงกัน ดังแผนภาพประกอบ

แผนภาพที่ ๒ การควบคุมคุณภาพในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของทุกระดับที่เชื่อมโยงกัน

จากภาพประกอบจะเห็นได้ว่า การควบคุมคุณภาพตามกระบวนการ PDCA จะต้องมีการกระทำในทุกระบบอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็น ผู้บริหาร หัวหน้าหมวดหรือฝ่าย ครูและบุคลากรอื่นๆ

และมีการเชื่อมโยงกันจึงจะเกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการอันจะส่งผลให้ผลผลิตมีคุณภาพตามมาด้วย นอกจากนี้ยังต้องการให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ควรมีการประเมินตนเองไปพร้อมกันด้วย กล่าวคือในกระบวนการปฏิบัติ หรือ D (Do) ควรจะมีวงจร PDCA หมุนอยู่ด้วยหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือในขณะที่มีการทำงานก็จะมีประเมินตนเองไปพร้อมกันนั่นเอง

อรรถัย แสงทอง^{๓๒} สรุปว่า การบริหารสถานศึกษาเป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จะต้องทำเป็นกระบวนการโดยกลุ่มบุคคลต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นก็คือการพัฒนาสมาชิกหรือผู้รับบริการทางการศึกษา ให้เป็นผู้มีคุณภาพที่สังคมต้องการและเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องสามารถนำองค์กรให้อยู่รอด ต้องกำหนดแผนงานวิธีการ ตลอดจนขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบโดยพึงพิงงบประมาณจากรัฐที่มีไม่มากนักด้วยความประหยัด ใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า ทั้งคน เงิน เวลาและทรัพยากรอื่นอย่างอื่นเพราะถ้าระบบบริหารภายในสถานศึกษาไม่ดีจะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่น ๆ ของหน่วยงานได้ ดังนั้นความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหารสถานศึกษาจึงขึ้นอยู่กับสมรรถภาพของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ

ยุทธนา ชุตทองม้วน^{๓๓} ได้สรุปว่าการบริหารสถานศึกษานั้นเป็นงานที่จะต้องใช้ความรอบคอบให้มากยิ่งขึ้นเพราะสิ่งสำคัญผู้บริหารนั้นจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถพร้อมประสบการณ์ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ กิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนนักเรียนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กระบวนการบริหารการศึกษา คือ การวางแผนหรือวางโครงการอย่างกว้าง ๆ ซึ่งจะต้องเรียงลำดับถึงความสำคัญก่อนหลังมีงานอะไรบ้างที่จะต้องปฏิบัติ ในขณะที่เดียวกันควรวางแผนวิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้นๆ ก่อนลงมือปฏิบัติการ การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีการวางแผนให้รัดกุมมากยิ่งขึ้นโดยการประสานงานกันระหว่างเพื่อนร่วมงานให้มีความเข้าใจที่ดีต่อกัน การมอบภาระหน้าที่นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะมอบให้คนที่ทำหน้าที่มีความรับผิดชอบสูงและเป็นคนที่เข้าใจงานได้อย่างดีเยี่ยม คำสั่งที่ลงมานั้นสามารถสนองได้อย่างเต็มที่

ประภาพรรณ รักเลี้ยง^{๓๔} กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา มีองค์ประกอบสำคัญที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ส่งผลกระทบถึงกันและกัน และเป็นผลให้มีการพัฒนาสู่แนวทางที่ดีกว่า ๕ ประการ ดังนี้

(๑) บริบทที่เป็นแรงผลักดันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ปริมาณและคุณภาพของประชากร สภาพรวมของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและมลภาวะ ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และเทคโนโลยีสารสนเทศ สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพความรุนแรงของปัญหาสังคม สภาพความรุนแรงของปัญหาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของประชาชน การดูแล

^{๓๒} อรรถัย แสงทอง, “หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาสถานศึกษาในเขตตลิ่งชัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒.

^{๓๓} ยุทธนา ชุตทองม้วน, “การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารของคณะกรรมการบริหารโรงเรียนโปลีเทคนิคลานนา เชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐.

^{๓๔} ประภาพรรณ รักเลี้ยง, หลักทฤษฎีและปฏิบัติการบริหารการศึกษา, หน้า ๖๙-๗๐.

และส่งเสริมผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความสามารถพิเศษ คุณภาพและบริการเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ความเป็นประชาธิปไตย และทุจริตคอร์รัปชันคุณภาพและความทั่วถึงของบริการทางการศึกษา

(๒) กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษา และการบริหารสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการบริหารจัดการและขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่ของสถานศึกษา ขึ้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖

(๓) ฝ่ายบริหารสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา และรองผู้อำนวยการสถานศึกษา

(๔) รูปแบบการบริหารสถานศึกษา โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

(๕) บุคลากรภายในสถานศึกษา ได้แก่ ครู อาจารย์ ผู้สอน บุคลากรสนับสนุนการสอน ผู้เรียน นักการภารโรง ยาม และผู้ประกอบการการค้าภายในโรงเรียน

ทั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องศึกษาองค์ประกอบสำคัญ ๕ ประการ ของการบริหารสถานศึกษาให้เข้าใจรายละเอียดอย่างชัดเจน ด้วยความเอาใจใส่ ระมัดระวัง ตั้งใจ ใคร่ครวญด้วยเหตุและผล เพื่อใช้เป็นแนวทางการบริหารและการพัฒนาสถานศึกษายามปกติ และตัดสินใจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาได้ยามวิกฤต

สุชิน เรืองบุญส่ง^{๓๕} ได้สรุปว่า การบริหารการศึกษามีความจำเป็น เพราะต้องการคนที่ได้รับการฝึกฝนเฉพาะด้านที่มีความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญมาดูแลรับผิดชอบเนื่องจากสังคมเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การบริหารการศึกษา จำเป็นต้องได้รับการปรับเปลี่ยนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหมาะสมกับความจำเป็นของแต่ละยุคสมัย ปัจจุบันที่ขาดไม่ได้ในสังคมสมัยใหม่นี้ความรู้ที่ทันสมัยที่เหมาะสมกับสถานการณ์จะช่วยแก้ปัญหาได้ และนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นพลังสำคัญสำหรับการอยู่รอดและการพัฒนาทั้งสำหรับบุคคลและสำหรับสังคม ประเทศชาติโดยรวม

สมคิด มawangศ์^{๓๖} ได้กล่าวสรุปว่า การบริหารการศึกษานั้นมีความจำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะในการพัฒนาบุคคล พัฒนาสังคมหรือการพัฒนาประเทศชาตินั้น ต้องการคนที่ได้รับการฝึกฝนพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรม เนื่องจากสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โลกก้าวเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ความรู้จึงเป็นเครื่องมือจำเป็นที่ขาดไม่ได้ การบริหารการศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการปรับเปลี่ยนพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัย ความรู้ที่ทันสมัยที่เหมาะสมกับสถานการณ์จะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้การพัฒนาการบริหาร

^{๓๕} สุชิน เรืองบุญส่ง, “การศึกษาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต ๒”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๑), หน้า ๙.

^{๓๖} สมคิด มawangศ์, “การศึกษาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของครูสังกัดโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดระยอง จันทบุรีและตราด”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒.

การศึกษาอย่างต่อเนื่องจึงเปรียบเสมือนชุมพลสำหรับการอยู่รอดและการพัฒนาทั้งสำหรับบุคคล สังคม และประเทศชาติโดยรวม

สรุปได้ว่า แนวคิดการบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานโดยกลุ่มบุคคล หลายฝ่าย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นผู้มี คุณภาพในการปฏิบัติงาน โดยต้องกำหนดแผนงานวิธีการตลอดจนขั้นตอนต่างๆ ในการปฏิบัติงานไว้ อย่างมีระบบ ใช้ทรัพยากรทางการบริหารให้คุ้มค่า ซึ่งความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหาร สถานศึกษาขึ้นอยู่กับสมรรถภาพของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งสิ้น

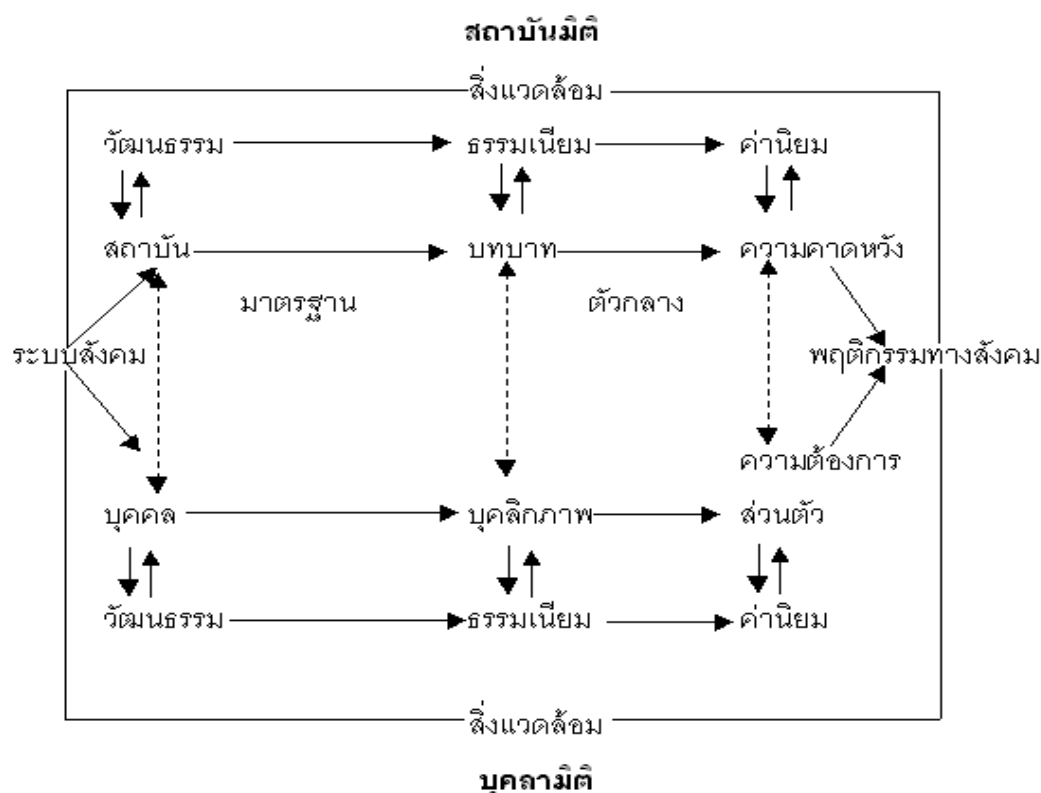
๒.๒.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

ทฤษฎีระบบสังคม (Social System Theory)^{๓๗}

ทฤษฎีนี้ Getzels และ Guba ได้สร้างขึ้นเพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมในองค์กรต่าง ๆ ที่จัด ขึ้นเป็นระบบสังคม แบ่งออกเป็น ๒ ด้าน คือ

ด้านสถาบันมิติ (Nomothetic Dimension)

ด้านบุคลามิติ (Idiographic Dimension) ดังรูป

แผนภาพที่ ๓ แสดงทฤษฎีระบบสังคม

^{๓๗} อินทิรา หิรัญสาย, ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.intira.com>, [๒๑ พ.ค. ๒๕๕๖].

๑) ด้านสถาบันมิติ ประกอบด้วย

(๑.๑) สถาบัน (institution) ได้แก่ หน่วยงานหรือองค์การ ซึ่งจะเป็น กรม กอง โรงเรียน โรงพยาบาล บริษัท ร้านค้า หรือโรงงานต่าง ๆ ที่มีวัฒนธรรม (culture) ของหน่วยงานหรือองค์การนั้นครอบคลุมอยู่

(๑.๒) บทบาทตามหน้าที่ (role) สถาบันจะกำหนดบทบาท หน้าที่ และตำแหน่ง ต่าง ๆ ให้บุคคลปฏิบัติ มีกฎและหลักการอย่างเป็นทางการ และมีธรรมเนียม (ethics) การปฏิบัติที่มีอิทธิพลต่อบทบาทอยู่

(๑.๓) ความคาดหวังของสถาบันหรือบุคคลภายนอก (expectations) เป็นความคาดหวังที่สถาบัน หรือบุคคลภายนอกคาดหวังว่าสถาบันจะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย เช่น โรงเรียนมีความคาดหวังที่จะต้องผลิตนักเรียนที่ดีมีคุณภาพ ความคาดหวังมีค่านิยม (values) ของสังคมครอบคลุมอยู่

๒) ด้านบุคลามิติ ประกอบด้วย

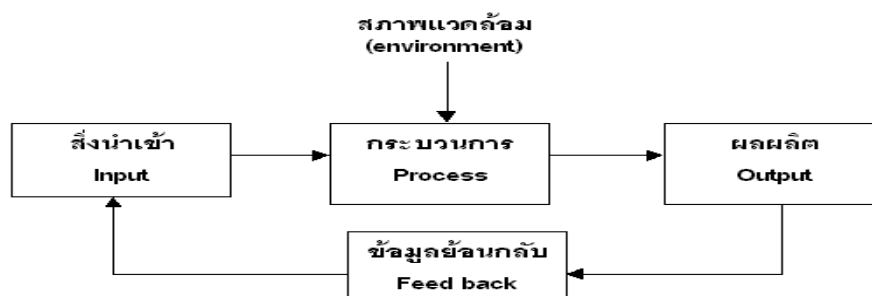
(๒.๑) บุคลากรแต่ละคน (individual) ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในสถาบันนั้น ๆ เป็นบุคคลในระดับต่าง ๆ เช่น ในโรงเรียนมีผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ คนงาน ภารโรง มีวัฒนธรรมย่อยที่ครอบคลุมต่างไปจากวัฒนธรรมโดยรวม

(๒.๒) บุคลิกภาพ (personality) หมายถึง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ เจตคติ อารมณ์ และแนวคิด ซึ่งบุคคลที่เข้ามาทำงานในสถาบันนั้นจะมีความแตกต่างปะปนกันอยู่และมีธรรมเนียมของแต่ละบุคคลเป็นอิทธิพลครอบงำอยู่

(๒.๓) ความต้องการส่วนตัว (need - dispositions) บุคคลที่มาทำงานสถาบันมีความต้องการที่แตกต่างกันไป บางคนทำงานเพราะต้องการเงินเลี้ยงชีพ บางคนทำงานเพราะความรัก บางคนต้องการเกียรติยศชื่อเสียง ความก้าวหน้า บางคนต้องการการยอมรับ บางคนต้องการความมั่นคง ปลอดภัย เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีค่านิยมของตนเองครอบคลุมอยู่

อินทรา หิรัญสาย ได้กล่าวถึงทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา ไว้ดังนี้^{๓๘}

ทฤษฎีวิเคราะห์ระบบ (System Approach หรือ General System Theory)

แผนภาพที่ ๔ แสดงทฤษฎีวิเคราะห์ระบบ

ทฤษฎีวิเคราะห์ระบบเป็นทฤษฎีที่มีคุณค่าในการตรวจสอบ หาข้อบกพร่องของ กระบวนการบริหารทั้งปวงรวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย โดยการวิเคราะห์สิ่งนำเข้า วิเคราะห์ กระบวนการ และวิเคราะห์ผลผลิตว่าสิ่งที่ลงทุนไปคุ้มค่าหรือไม่ แล้วรวบรวมข้อมูลหาจุดบกพร่อง แล้วปรับปรุงแก้ไขต่อไป

สรุปได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา หมายถึง สถาบันควรยึดถือเรื่องเกี่ยวกับ บทบาท ต่าง ๆ เป็นสำคัญ และจะต้องชี้แจงให้บุคลากรในสถาบันได้ทราบอย่างเด่นชัด เพื่อจะได้ กำหนดเป้าหมายสำคัญ เพื่อจะได้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้แล้วนั้น

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหลักโยนิโสมนสิการ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้เสนอแนวคิดตามหลักพุทธธรรมไว้ว่า แหล่งที่มาเบื้องต้น ของการศึกษา เรียกว่า ปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ มี ๒ อย่าง คือ^{๓๔}

๑. ปัจจัยภายนอก เรียกว่า พรโตโฆสะ แปลว่า เสียงจากผู้อื่น หรือเสียงบอกจาก ผู้อื่น ได้แก่ การรับถ่ายทอดจากอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ เพื่อนที่คบหา หนังสือ สื่อมวลชนและวัฒนธรรม ซึ่งให้ข่าวสารที่ถูกต้อง สั่งสอนอบรมแนะนำ ชัก จูงไปในทางที่ดีงาม

บุคคลที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม สามารถทำหน้าที่เป็นพรโตโฆสะที่ดี มีคุณภาพสูง มีคำเรียกเฉพาะว่า กัลยาณมิตร ตามปกติกัลยาณมิตรจะทำหน้าที่เป็นผลดีประสบ ความสำเร็จแห่งพรโตโฆสะได้ ต้องสามารถสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ผู้เล่าเรียน หรือรับการฝึกสอน อบรม จึงเรียกวิธีเรียนรู้นี้ว่า วิธีการแห่งศรัทธา

๒. ปัจจัยภายใน เรียกว่า โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจให้แยบคาย หรือการ คิดถูกวิธี ความรู้จักคิดหรือคิดเป็น หมายถึงการคิดอย่างมีระเบียบหรือคิดตามแนวทางของปัญญาคือ การรู้จักมอง รู้จักพิจารณา สิ่งทั้งหลายตามสภาวะ เรียกว่า วิธีการแห่งปัญญา

๒.๔ หลักพุทธธรรมเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

พระพุทธศาสนามองการศึกษาเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชีวิตมนุษย์ ดังนั้นจึงมีหลักธรรม คำสอนที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาและสั่งสอนมนุษย์ให้ตั้งมั่นอยู่ในความดี ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้ กล่าวถึงหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับหลักการสอนของพระพุทธเจ้า และเกี่ยวกับการบริหาร มีดังนี้

หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วนั้น ถือว่าเป็นคำสั่งสอนอันแท้จริงที่มีอยู่แล้วตาม ธรรมชาติ พระองค์เป็นเพียงแต่ผู้ค้นพบเท่านั้น แล้วนำมาเปิดเผยให้ทราบว่า หลักธรรม คือ ความจริง เหล่านี้คงมีอยู่ตามธรรมชาติไม่ได้สูญหายไปไหนเป็นความจริงตลอดเวลา ทุกหมู่เหล่าความจริงอันนี้

^{๓๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : พัสยาม, ๒๕๔๙) , หน้า ๙-๒๓.

คือความจริงแท้ ซึ่งการที่พระองค์นำหลักธรรมที่ตรัสรู้ขึ้นมาสั่งสอนทั่วไปก็เพราะมีจุดมุ่งหมายในการสั่งสอน ๓ ประการด้วยกัน คือ

(๑) ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟัง รู้แจ้งในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น หมายความว่า สิ่งใดที่พระองค์รู้แล้ว เห็นแล้ว เมื่อทรงเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟัง หรือผู้รับคำสอน พระองค์ก็จะไม่ทรงสอนสิ่งนั้น จะสอนแต่เฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เหมือนบิดา มารดา แม้มีทรัพย์มาก แต่จะให้ทรัพย์แก่บุตรตามสมควรแก่วัยและความจำเป็นเท่านั้น

(๒) ทรงมีความมุ่งหวังเพื่อให้ผู้ฟังตรัสรู้เห็นจริงได้ ได้แก่ ทรงแสดงมีเหตุผลให้ผู้ฟัง พอจะตรองตามให้เห็นได้ด้วยตนเอง การสอนที่ไม่ยากและไม่ง่ายจนเกินไปจนไม่ต้องนึกตรอง ตรอง แต่สอนให้ใช้ปัญญาพิจารณา

(๓) ทรงสอนให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการสอนในเชิงปฏิบัติ สามารถจะทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตนๆ ทรงเน้นการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์เพื่อประโยชน์ของผู้ปฏิบัติว่าเป็นการบูชาพระองค์อย่างยั่งยืนดังเช่น ที่ตรัสกับพระอานนท์ว่า “การทำบูชาตถาคตด้วยดอกไม้ของหอมนั้นไม่ชื่อว่า บูชาเลย แต่ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ผู้นั้นแหละได้ชื่อว่า บูชาตถาคตอย่างยิ่งขณะนั้นแล้วพระองค์ยังทรงสอนภิกษุผู้ธรรมกถึกอีกว่าควรตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในใจก่อนที่จะแสดงธรรม คือ^{๔๐}

(๑) จักแสดงธรรมไปตามลำดับ หมายถึง แสดงธรรมไปตามเนื้อหาสาระ เช่น เรื่อง ทานกถา สีลกถา เป็นต้น ไม่ตัดลำดับ ไม่ตัดลัดให้ขาดความ

(๒) จักแสดงธรรมอรรถาธิบาย หมายถึง ชี้แจง โดยยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ มีการยกตัวอย่างมาเปรียบเทียบ เพื่อเข้าใจง่ายขึ้น

(๓) จักแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู โดยมุ่งแสดงธรรมด้วยจิตที่มีความเมตตา หวังอนุเคราะห์แก่ผู้อื่น

(๔) จักไม่แสดงธรรมเพราะเห็นอามิส

(๕) จักไม่แสดงธรรมกระทบตนและกระทบผู้อื่น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๔๑} ได้กล่าวถึงหลักพุทธธรรมไว้ดังนี้

๑) พุทธธรรมเป็นธรรมของพระพุทธเจ้า พระคุณสมบัติของพระพุทธเจ้า ในคัมภีร์ มหา-นิทเทส ระบุไว้มี ๖ ประการดังนี้

(๑.๑) กายกรรมทุกอย่างของพระพุทธเจ้าเป็นไปตามพระญาณ (จะทำอะไรทำด้วยปัญญา ด้วยความรู้ความเข้าใจ)

(๑.๒) วจีกรรมทุกอย่าง เป็นไปตามพระญาณ

(๑.๓) มโนกรรมทุกอย่าง เป็นไปตามพระญาณ

(๑.๔) ทรงมีพระญาณ ไม่ติดขัดในอดีต

^{๔๐} อัง ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๖๓.

^{๔๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), อ้างใน เพ็ญญา พิธิกุล, “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา : กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

(๑.๕) ทรงมีพระญาณ ไม่ติดขัดในปัจจุบัน

๒) ธรรมที่ทำให้เป็นพระพุทธเจ้า คือ บารมี ๑๐ (ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา)

๓) ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ เช่น สติปัฏฐาน ๔ (กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา ธัมมานุปัสสนา) มรรคมงคล ๘ (สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ) ชั้น ๕ (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) ปัจจัย ๒๔ (ลักษณะหรืออาการแห่งความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลาย ที่สิ่งหนึ่งหรือสภาวะธรรมอย่างหนึ่งเป็นองค์ประกอบที่ช่วยเอื้อ เกื้อหนุน ค้ำจุน เป็นเหตุหรือเป็นเงื่อนไขให้สิ่งอื่นหรือสภาวะธรรมอย่างอื่นเกิดขึ้น คงอยู่ หรือเป็นไปอย่างใดอย่างหนึ่ง) เป็นต้น

คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร หมายถึง การประพฤติปฏิบัติให้เกิดคุณงามความดี ละเว้นในการทำ ความชั่วทั้งปวง ที่ผู้บริหารปฏิบัติเสริมสร้างให้มีขึ้นในการทำงานโดยอาศัยหลักธรรม ซึ่งหลักธรรม สำหรับครู ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้สรุปไว้ ดังนี้^{๔๒}

- (๑) ผู้เป็นครูมีหน้าที่พัฒนามนุษย์ให้เป็นไปในแนวทางแห่งคุณภาพตามวิถีทางที่ถูกต้อง
- (๒) ผู้เป็นครูเป็นผู้ทำหน้าที่และสิทธิโดยสมบูรณ์
- (๓) ผู้เป็นครูเป็นผู้ปลูกจิตสำนึกความเป็นคุณภาพ
- (๔) ครูเป็นปูชนียบุคคล เป็นผู้กระทำประโยชน์ต่อสังคมอย่างสูงยิ่ง
- (๕) จิตใจของผู้เป็นครู เปี่ยมไปด้วยเมตตา กรุณา และปัญญาที่สูงส่ง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ^{๔๓} ได้กล่าวถึง คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร โรงเรียนว่า คุณธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียนแม้จะไม่มีกำหนดไว้อย่างชัดเจน จะต้องยึดถือหรือมี คุณธรรมด้านใดบ้าง แต่ลักษณะที่แสดงคุณธรรมของผู้บริหาร มีปรากฏในหลักของศาสนา ระเบียบ กฎหมาย คาสั่ง จรรยา และวินัย ของข้าราชการครู โดยสรุปแล้วผู้บริหารโรงเรียนควรยึดหลักธรรมใน เรื่องต่อไปนี้เป็นพื้นฐานคือ

- (๑) มีเมตตา กรุณา ต่อผู้ร่วมงานและผู้อื่น
- (๒) มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว
- (๓) ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้ร่วมงาน
- (๔) มีความยุติธรรม มีเหตุผล วางตัวเป็นกลาง
- (๕) มีความรักห่วงใยผู้ร่วมงาน
- (๖) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
- (๗) ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อหน่วยงาน และผู้อื่น
- (๘) มองโลกในแง่ดี ยึดระบบคุณธรรมในการบริหารงาน

คุณธรรมดังกล่าวข้างต้น เป็นเรื่องที่ได้รับการยอมรับจากสังคม และเป็นความคาดหวังของ ทางราชการและสังคม ที่จะเห็นข้าราชการได้ประพฤติปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารสถานศึกษา ถ้าผู้บริหารสถานศึกษามีคุณธรรมแล้วกิจกรรมต่าง ๆ ก็จะก้าวหน้าถือได้ว่าองค์กรนั้นมีความ

^{๔๒} พุทธทาสภิกขุ, อ่างใน ประภาพรรณ รักเลียง, หน้า ๙๑.

^{๔๓} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, อ่างใน ประภาพรรณ รักเลียง, เรื่องเดียวกัน, หน้า

เจริญรุ่งเรือง มีความสุข อื่นๆ คุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนหลายประการ ผู้บริหารจะต้องสะสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จนอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะนิสัยประจำตัวของผู้บริหารสถานศึกษา

สรุปได้ว่า คุณธรรม จริยธรรมของผู้บริหารการศึกษา หมายถึง รูปแบบใดเป็นลักษณะของความดี ที่ผู้บริหารสถานศึกษา ได้นำหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติจนเป็นอุปนิสัยติดตัว จากคุณธรรม จริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เมื่อประพฤติปฏิบัติได้มากเท่าใดก็จะนำสู่ความเป็นผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ และพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนต่อไป

๒.๕ การบริหารการศึกษาตามหลักโยนิโสมนสิการ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การบริหารสถานศึกษาตามหลักโยนิโสมนสิการ เป็นการบูรณาการไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา ๔ ด้าน เพื่อเป็นแนวทางดำเนินการให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสถานศึกษา ดังนี้

๑. ความหมายของโยนิโสมนสิการ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้สรุปว่า โดยรูปศัพท์โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย โยนิโสกับมนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ แปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิดปัญหา อุปาย วิถี ทาง ส่วนมนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิดคำนึง ใส่ใจพิจารณา เมื่อรวมกันเข้าเป็นโยนิโสมนสิการ ท่านแปลสืบ ๆ กันมาว่า การทำใจโดยแยบคาย^{๔๔}

อารุณี ไทยมณฑิตย ได้สรุปว่า โยนิโสมนสิการ หมายถึง แนวคิดที่เกิดจากการคิดพิจารณาอย่างถูกวิธี อันสอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษา ไม่มีการลัดขั้นตอน หรือด่วนสรุปเกินข้อมูลที่ได้รับมาเป็นการคิดที่มีระเบียบตามขั้นตอน คิดมีเหตุมีผลที่สมบูรณ์ เป็นการคิดที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงรู้จักพิจารณา รู้จักคิดวิเคราะห์ (ไม่มองอะไรพรา ๆ คลุม ๆ) ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สร้างสรรค์ในสิ่งที่ดีทั้งต่อตนเองและสังคม^{๔๕}

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ ได้สรุปว่า “โยนิโส” แปลว่า เหตุต้นเหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิดปัญหา อุปาย วิธีการ “มนสิการ” แปลว่า การทำใจ การคิดการคำนึงใส่ใจพิจารณา เมื่อรวมเป็น โยนิโสมนสิการ หมายถึง การทำใจโดยแยบคาย^{๔๖}

ลักขณา สรีวัฒน์ ได้สรุปว่า โยนิโสมนสิการ มาจากคำสองคำได้แก่ “โยนิโส” ซึ่งมาจากคำว่า “โยนิ” แปลว่า เหตุ แหล่ง กำเนิด วิถี หรือ ปัญญาและอีกคำหนึ่งได้แก่ “มนสิการ” แปลว่า การคิดพิจารณาอย่างลึกซึ้ง^{๔๗}

^{๔๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : พัสยาม, ๒๕๔๙), หน้า ๒๙.

^{๔๕} อารุณี ไทยมณฑิตย, “การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โดยใช้แบบฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการ”, *ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

^{๔๖} สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, *๑๙ วิธีจัดการเรียนรู้ : เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ*, (กรุงเทพมหานคร : ดวงกมลสมัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๗.

^{๔๗} ลักขณา สรีวัฒน์, *การคิด*, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๘๒.

สรุปได้ว่า โยนิโสมนสิการ หมายถึง การคิดพิจารณาไตร่ตรองถึงต้นเหตุในสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น อย่างเป็นเหตุเป็นผลโดยถูกวิธี คิดถูกทาง คิดอย่างละเอียดลึกซึ้ง เชื่อมโยงเรื่องต่าง ๆ เข้าด้วยกัน มองเห็น ความจริงและแง่มุม อย่างมีระเบียบระบบ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ สร้างสรรค์ในสิ่งที่ดีทั้งต่อตนเองและสังคม

๒. องค์ประกอบของการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

ได้มีผู้ศึกษาวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ และได้ประมวลวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ออกมาเป็น ๑๐ วิธีประกอบด้วย^{๔๘}

๑. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย เป็นวิธีคิดเพื่อให้รู้สภาวะที่เป็นจริง พิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผล ให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหาหาหนทางแก้ไขด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา อาจเรียกว่า วิธีคิดแบบที่ปจจัยตาหรือคิดตามหลักปฏิจสุมุปาท

๒. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ เป็นวิธีคิดเพื่อกำหนดแบบแยกปรากฏการณ์ต่างๆ ออกเป็นสิ่งที่ เป็นรูปธรรมและสิ่งที่ เป็นนามธรรมหรือกระจายเนื้อหาเป็นการคิดที่มุ่งให้มองให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของมันเองอีกแบบหนึ่งในทางธรรมท่านมักใช้พิจารณาเพื่อให้เห็นความไม่มีแก่นสารหรือความไม่เป็นตัวตนที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลายโดยเฉพาะพิจารณาเห็นสัตว์หรือบุคคลเป็นเพียงการรวมเข้าขององค์ประกอบต่าง ๆ เรียกว่าขันธ ๕

๓. วิธีคิดแบบสามัญลักษณะ หรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือ มองอย่างรู้เท่าทันความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายว่าสิ่งต่างๆ นั้นเกิดขึ้นเองแล้วจะดับไปเอง เรียกว่ารู้อนิจจังและรู้ว่าสิ่งต่างๆ นั้นเกิดขึ้นมาเองไม่มีใครบังคับหรือกำหนด ไม่อาจเป็นไปตามปรารถนาของใครไม่มีใครครอบครองได้จริงเพราะเป็นไปตามเหตุปัจจัย เรียกว่าเป็นอนัตตา เมื่อรู้เท่าทันก็แก้ไขทำการไป ตามเหตุปัจจัย เป็นการปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายโดยสอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ เป็นท่าที่แห่งปัญญา ท่าที่แห่งความไม่อิสระไม่ถูกมัดตัว คิดได้อย่างนี้ก็เป็นท่าที่แห่งการปลดถกถอนตัวขึ้นได้จากเหตุการณ์ หายจากทุกข์ หรืออย่างน้อยทำให้ทุกข์เบาบางลง

๔. วิธีคิดแบบอริยสัจ/คิดแก้ปัญหา เรียกตามทางธรรมะได้ว่า วิธีแห่งความดับทุกข์ โดยเริ่มจากตัวปัญหาหรือทุกข์ ทำความเข้าใจให้ชัดเจน สืบค้นหาสาเหตุเตรียมแก้ไขวางแผนกำจัดสาเหตุปัญหา มีวิธีการปฏิบัติ ๔ ขั้นตอน คือ

๔.๑ ทุกข์ คือ การกำหนดให้รู้สภาพปัญหา

๔.๒ สมุทัย คือ การกำหนดเหตุแห่งทุกข์เพื่อกำจัด

๔.๓ นิโรธ คือ การดับทุกข์อย่างมีจุดหมาย ต่อมมีการกำหนดว่าจุดหมายที่ต้องการคืออะไร

๔.๔ มรรค คือ การกำหนดวิธีการในรายละเอียดและปฏิบัติเพื่อกำจัดปัญหา

๕. วิธีคิดแบบอรรถสัมพันธ์ เป็นวิธีคิดให้สัมพันธ์กันระหว่างหลักการและความมุ่งหมายสามารถตอบคำถามได้ว่าที่ทำหรือที่จะทำอย่างนั้นอย่างนี้เพื่ออะไร ในเมื่อจะลงมือ

^{๔๘} ลักขณา สิริวัฒน์, การคิด, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๕-๑๘๓.

ปฏิบัติการตามหลักอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ได้ผลตามจุดหมายทำให้การกระทำมีขอบเขตไม่เลยเถิด ไม่กลายเป็นการกระทำที่เคลื่อนไหวคลาด เลื่อนลอย หรือมลาย

๖. วิธีคิดแบบเห็นคุณค่าและทางออก เป็นการศึกษาพื้นฐานความตระหนักที่ว่าทุกสิ่งในโลกนี้ทั้งส่วนดีและส่วนด้อย ดังนั้น เมื่อต้องตัดสินใจเลือกเอาของเพียงสิ่งใดเพียงอย่างเดียว จะต้องยอมรับส่วนดีของสิ่งที่ไม่ได้เลือกไว้ และไม่มองข้ามโทษหรือข้อบกพร่องจุดอ่อนจุดเสียของสิ่งที่เลือกไว้ การคิดและมองตามความจริงนี้ ทำให้ไม่ประมาท อาจนำเอาส่วนดีที่ไม่ได้เลือกนั้นมาใช้ประโยชน์ได้ และสามารถหลีกเลี่ยงหรือมีโอกาสแก้ไขส่วนเสียส่วนบกพร่องที่ติดมากับสิ่งที่เลือกไว้ เป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องกับการปฏิบัติมาก เช่น ก่อนจะทำปัญหาต้องเข้าใจปัญหาให้ชัดเจนและรู้ที่ไปให้ดีกว่า เป็นการศึกษาที่รอบคอบสมควรและดีจริง

๗. วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ คุณค่าเทียม เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการใช้สอยหรือบริโภค เป็นขั้นฝึกหัดขัดเกลากิเลสหรือตัดทางมาให้กิเลสเข้าครอบงำจิตใจหรือชักจูงพฤติกรรมต่าง ๆ คุณค่าแท้ หมายถึง ความหมาย คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งต่าง ๆ ในแง่สนองความต้องการชีวิตโดยตรง คุณค่านี้อาศัยปัญญาเป็นเครื่องตีตราหรือวัดราคา เช่น อาหารมีคุณค่าอยู่ที่ประโยชน์สำหรับหล่อเลี้ยงร่างกายให้ดำรงชีวิตอยู่ได้คุณค่าเทียม หมายถึง คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ที่มนุษย์พอกเพิ่มให้แก่สิ่งนั้นเพื่อเสริมราคา อาศัยค้นหาเป็นเครื่องตีตราหรือวัดราคา เช่น คุณค่าอาหารอยู่ที่ความอร่อย เสริมความสนุกสนานวิธีคิดนี้ใช้เพื่อมุ่งให้เกิดความเข้าใจและเลือกเสพคุณค่าแท้ที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิต เพื่อพ้นจากการเป็นทาสของวัตถุ เป็นการศึกษาข้องด้วยปัญญามรขอบเขตเหมาะสม

๘. วิธีคิดแบบเร้าคุณธรรม เป็นการศึกษาถึงแต่สิ่งที่ดีมีคุณ เมื่อได้รับประสบการณ์ใดแทนที่จะคิดถึงสิ่งที่ไม่ดีงาม เป็นวิธีคิดที่สกัดกั้น ขัดเกลากิเลสตัณหา

๙. วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน เป็นวิธีคิดในแนวทางของความรู้ด้วยอำนาจปัญญา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เป็นอย่างหรือเรื่องทีล่วงไปแล้ว หรือเรื่องกาลภายหน้า ความคิดที่ไม่เป็นอยู่ในปัจจุบันคือความคิดที่เกาะติดกับอดีตและเลื่อนลอยในอนาคต ตกอยู่ในอำนาจอารมณ์ อาลัยอาวรณ์สิ่งที่ล่วงเลยมาแล้ว ฟุ้งซ่านในเรื่องที่เพ้อฝันปรุงแต่ง ซึ่งไม่ฐานแห่งความเป็นจริงในปัจจุบัน

๑๐. วิธีคิดแบบวิภาษวาท เป็นการศึกษาแบบให้มองเห็นความจริง โดยแยกแยะออกให้เห็นแต่ละแง่ แต่ละด้านจนครบทุกด้าน ไม่พิจารณาสิ่งใด ๆ เพียงด้านเดียวหรือแง่มุมเดียว การคิดแบบกระบวนการดังกล่าวล้วนเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิหรือความคิดที่ถูกต้อง อันเป็นก้าวสำคัญในการดำรงชีวิตบนทางสายกลาง สรุปรวมความแล้วก็คือ คิดถูกทาง ถูกวิธี มีเหตุผล การคิดนั้นก่อให้เกิดการกระทำที่เป็นกุศล ดังนั้น กระบวนการในการสร้างปัญญาตามหลักโยนิโสมนสิการจึงเป็นเครื่องมือหล่อเลี้ยงสติและทำให้ต้องใช้ปัญญาเมื่อความคิดเป็นระเบียบมีจุดหมาย จิตจะตั้งมั่นอยู่กับงานที่กำลังทำอยู่นั้น หรือเรียกว่ามีสติในการทำงาน

๓. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ

หลักการพื้นฐาน การจัดการเรียนรู้โดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการผู้สอนเป็นบุคคลสำคัญที่ต้องจัดสภาพแวดล้อม สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้และได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยกกาย เน้นให้ผู้สอนและผู้เรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้เรียนมีโอกาสแสดงออก

นำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกวิธีจนสามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมจากการศึกษาเอกสารของนักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวถึงรูปแบบการสอนคิดแบบโยนิโสมนสิการไว้หลายวิธี เช่น

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เสนอแนะการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธวิธี แบบโยนิโสมนสิการ ไว้ดังนี้^{๔๙}

หลักการ การจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ผู้สอนเป็นบุคคลที่จะต้องจัดสภาพแวดล้อม สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ และได้ฝึกฝนวิธีคิดโดยแยบคาย เน้นให้ผู้สอนและผู้เรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้เรียนมีโอกาสดแสดงออกนำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกวิธีจนสามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ เสนอ ไว้ดังนี้

๑. ขั้นนำ-ขั้นเสริมการสร้างศรัทธา

๑.๑ จัดบรรยากาศในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ขั้นตอนนี้ เช่น การจัดสภาพบรรยากาศในชั้นเรียนมีลักษณะดังนี้

๑. ต้องมีความสงบ

๒. พยายามจัดให้ผู้เรียนได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ มีการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน ให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรง

๓. จัดสภาพในชั้นเรียนให้มีความแปลกใหม่ไม่จำเจ เช่น จัดการเรียนเป็นกลุ่มบ้าง มีการเปลี่ยนกลุ่ม เปลี่ยนที่นั่ง

๔. จัดบริเวณห้องเรียนและโรงเรียนให้สะอาดมีระเบียบและเรียบง่ายอยู่เสมอ

๕. สร้างบรรยากาศ สร้างความสนใจ ตั้งใจเรียนเป็นพื้นฐานให้ผู้เรียน เป็นบรรยากาศที่ชวนให้สบายใจ ไม่มีการข่มขู่บังคับ ห้ามพูด ห้ามแสดงความคิดเห็น ห้ามลุกจากที่นั่ง แต่เน้นการสำรวมกาย วาจา ใจ ฝึกเมตตา ฝึกสมาธิอย่างง่ายฝึกให้ผู้เรียนมีสติอยู่เสมอ ให้อธิษฐานว่ากำลังทำอะไร พูดอะไร คิดอะไร

๑.๒ สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้สอนต้องปฏิบัติตัวเป็นกัลยาณมิตรกับผู้เรียน คือ ต้องมีบุคลิกภาพสำรวมน่าเชื่อถือศรัทธา สง่า สะอาด แจ่มใส และมีความเชื่อมั่นในตัวเอง ต้องมีความรู้ มีคุณธรรม มีเมตตา เอื้ออาทรทำให้ศิษย์มีความรู้สึกสบายใจที่จะเข้ามาหาและปรึกษา ผู้สอนสั่งสอนผู้เรียนด้วยความรักและเป็นพี่เลี้ยงของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้สอน จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้ศิษย์เกิดฉันทะและวิริยะในการฝึกหัดอบรมตนเอง

๑.๓ ผู้สอนนำเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ขั้นตอนนี้ เช่น

^{๔๙} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ชุดพัฒนากระบวนการเรียนการสอนครูอาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๕๖.

ใช้วิธีตรวจสอบความคิด และความสามารถของผู้เรียนก่อนสอนแล้วแสดงผลการตรวจสอบให้นักเรียนได้รู้อย่างรวดเร็วที่สุด เพื่อเป็นการเสริมแรง เราให้เกิดความมานะ พากเพียรฝึกหัดอบรมตน ใช้สื่อการสอนและกิจกรรมที่น่าสนใจ

๒. ขั้นสอน

๒.๑ ผู้สอนเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น ใช้วิธีนำเสนอที่หลากหลาย และท้าทายความคิด

๒.๒ ขั้นสอนแนะแหล่งเรียนรู้

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น เตรียมรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งความรู้อย่างกว้างขวาง

๒.๓ ให้ผู้เรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น

ฝึกการทำงานอย่างเป็นระบบระเบียบโดยใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และทักษะทางสังคม

๒.๔ ผู้สอนจัดกิจกรรมเราให้ผู้เรียนเกิดความคิดวิธีต่าง ๆ

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น ใช้คำถามอย่างเหมาะสมเพื่อเราให้เกิดความคิดแบบใดแบบหนึ่ง เช่น

๑. คิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย

๒. คิดแบบแยกแยะ

๓. คิดแบบอริยสัจ

๔. คิดแบบคุณโทษและทางออก

๕. คิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม

๖. คิดแบบอุปายปลูกเร้า

๗. คิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน

๒.๕ ให้ผู้เรียนฝึกสรุปประโยชน์ของข้อมูลเพื่อหาทางเลือกวิธีแก้ปัญหา

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น ให้ผู้เรียนฝึกกระบวนการทำงานกลุ่ม ให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ช่วยกันเปรียบเทียบ ประเมินทางเลือก

๒.๖ ให้เรียนเลือกและตัดสินใจ

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น การลงมติร่วมกันภายในกลุ่ม ฝึกความเป็นประชาธิปไตยบนพื้นฐานของการคิดอย่างมีเหตุผลปราศจากอคติ

๒.๗ ให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ผลการเลือก

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น ฝึกปฏิบัติงานตามแผนและการบันทึกผลข้อมูลอย่างเป็นระบบระเบียบ เป็นการทำงานนอกและในเวลาเรียนโดยผู้สอนคอยสังเกตและในคำแนะนำ

๓. ขั้นสรุป

๓.๑ ผู้สอนและนักเรียนร่วมกันสังเกตวิธีปฏิบัติ ตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติ

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น อภิปราย ระดมสมอง และการให้ผลย้อนกลับจากผู้สอน

๓.๒ ผู้สอนและนักเรียนร่วมกันอภิปรายและสอบถามข้อสงสัย

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น ให้โอกาสตรวจสอบคำตอบโดยการคิดย้อนกลับไปกลับมา

๓.๓ ผู้สอนและนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียน

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น ใช้การอภิปรายกลุ่มช่วยกันสรุปสาระสำคัญ

๓.๔ ผู้สอนและนักเรียนร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น การ วัดผลด้วยการประเมินความคิดรวบยอดของผู้เรียนเกี่ยวกับสิ่งที่เรียน

สมุน อมรวิวัฒน์ ได้นำเสนอการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีลักษณะดังนี้^{๕๐}

๑. ให้ผู้เรียนพิจารณาเรื่องหนึ่งหรือเหตุการณ์หนึ่ง โดยใช้แนวทางการคิดที่แตกต่างกัน หรือหลายเรื่องหลายเหตุการณ์ สามารถเลือกวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการทั้ง ๑๐ วิธี ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์เรื่องหรือเหตุการณ์นั้น

๒. ลงมือปฏิบัติ ทดลองด้วยตนเองตามความสนใจ ความสามารถความต้องการ และปรับเป็นกระบวนการคิดของตน โดยใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

๓. วิเคราะห์สื่อทางสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ สารคดี โดยใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

๔. วิเคราะห์ สังเคราะห์ผลงานเป็นกลุ่มหรืองานเดี่ยวเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ

๕. นำเสนอวิธีการคิดในวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการในเรื่องหนึ่งๆ หรือการคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าทำให้เกิดแนวทางในการปฏิบัติ ตามที่คาดการณ์ไว้

๖. ส่งเสริมการบริหารจิตและเจริญปัญญาตามหลักสติปัฏฐานเพื่อนำไปสู่การคิดที่สมบูรณ์แบบ และเป็นกระบวนการ ใช้การคิดแบบโยนิโสมนสิการปรับเป็นพัฒนาการปัญญา

๗. สัมมนาเชิงวิชาการสามารถนำไปใช้ได้ โดยผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการสัมมนาผู้สอนเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น แนะนำการวิเคราะห์และปรับแนวทางการคิดที่ไม่เหมาะสมของผู้เรียน

๘. ร่วมกันแสดงความคิดเห็นในการใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม

๙. ร่วมกันนำผลการประชุมสัมมนาไปใช้ให้เห็นจริงเป็นรูปธรรม ตามความเป็นไปได้และสามารถของการดำเนินการของผู้เรียน

๑๐. นำสื่อ/วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่สร้างกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูกับ

^{๕๐} สมุน อมรวิวัฒน์, “หลักการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา,” วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช, ๑๒ (๑) : ๒๗-๓๕ ; มีนาคม-เมษายน, ๒๕๔๒.

ผู้เรียน ร่วมกันสร้างสื่อเพิ่มเติมเพื่อนำไปสู่กิจกรรมเสริมพลังความคิด

สรุปได้ว่า การสอนโดยการสร้างศรัทธานั้น อาจารย์เป็นบุคคลที่สำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนการสอน และได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยกคานำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง อาจารย์และนักศึกษามีความปฏิสัมพันธ์ทางการเรียนการสอนอันดีต่อกัน นักศึกษาได้มีโอกาสคิดโดยการนำกิจกรรมเป็นเครื่องมือในการฝึกคิดและพัฒนาเป็นกระบวนการคิด ได้แสดงออก ปฏิบัติอย่างถูกวิธี จนสามารถใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

๒.๕ บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๑

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๑ เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๓ อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีภารกิจในการกำกับ ดูแล ประสาน สนับสนุนการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาให้ประชากรวัยเรียนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เสมอภาค เท่าเทียม มีคุณภาพ มีความรู้คู่คุณธรรมและจริยธรรม นำไปสู่การเตรียมความพร้อมให้สอดคล้องกับการแข่งขันทั่วประเทศ โดยมีทิศทางการจัดการศึกษาที่สนองต่อนโยบายของรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามตัวชี้วัดความสำเร็จที่กำหนด มีสภาพทั่วไปดังนี้^{๕๑}

๑. สถานที่ตั้ง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๑ ตั้งอยู่เลขที่ ๒๖๔ ถนนศูนย์ราชการอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น รหัสไปรษณีย์ ๔๐๐๐๐ โทร. ๐ - ๔๓๒๔ - ๖๖๖๓ -๕ โทรสาร ๐ - ๔๓๒๓ - ๖๕๓๐ <http://www.kkzone๑.go.th/>

๒. แผนที่เขตพื้นที่บริการของเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๑

^{๕๑} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๑, แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐, (ขอนแก่น : กลุ่มนโยบายและแผน, ๒๕๕๖), หน้า ๑-๒, ๖-๑๔.

๓. ทิศทางการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิสัยทัศน์ประเทศไทย ปี ๒๕๕๘ – ๒๕๖๓ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน”

ประเทศไทยได้ประกาศ วิสัยทัศน์ เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศของรัฐบาล โดยมีชื่อว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เพื่อพัฒนาทั้งด้านเสถียรภาพ ความสงบสุข เศรษฐกิจที่เข้มแข็ง ด้านการใช้จ่าย จัดหางบประมาณเพื่อพัฒนาประเทศไทยให้มากขึ้น แก้ปัญหาด้านสาธารณสุขโรค การดูแลสุขภาพและการศึกษา

วิสัยทัศน์ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” นำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุข ภายใต้ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และสนองตอบผลประโยชน์แห่งชาติ อันได้แก่ การมีเอกราช อธิปไตยและบูรณาภาพแห่งเขต อำนาจอธิปไตย การดำรงอยู่อย่างมั่นคง ยั่งยืน ของสถาบันหลักของชาติ การดำรงอยู่อย่างมั่นคงของชาติและประชาชนจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ การอยู่ร่วมกันในชาติอย่างสันติสุข เป็นปึกแผ่น มีความมั่นคงทางสังคม ท่ามกลางพหุสังคมและการมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความเจริญเติบโตของชาติ ความเป็นธรรม และความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ความยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ความมั่นคงของพลังงาน อาหาร ความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของชาติภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ประสานสอดคล้องกันด้านความมั่นคงในประชาคมอาเซียน และประชาคมโลก อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี

นโยบายของรัฐบาล

นายกรัฐมนตรี (พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา) แดลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗ โดยมีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังนี้

ข้อ ๑ การปกป้องและเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์

สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประกอบสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตามประเพณีการปกครองของไทย รัฐบาลจึงถือเป็นหน้าที่สำคัญยิ่งยวดในอันที่จะเชิดชูสถาบันนี้ไว้ด้วยความจงรักภักดีและปกป้องรักษาพระบรมเดชานุภาพ โดยจะใช้มาตรการทางกฎหมาย มาตรการทางสังคมจิตวิทยา และมาตรการทางระบบสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศในการดำเนินการกับผู้กระทำความผิด ยามใจหรือประสพภัยร้าย มุ่งสั่นคลอนสถาบันหลักของชาติโดยไม่คำนึง ความรู้สึกรักและความผูกพันภักดีของคน อีกเป็นจำนวนมาก ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและเป็นจริงเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ และพระราชกรณียกิจเพื่อประชาชน ทั้งจะสนับสนุนโครงการทั้งหลายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่สถาบันศึกษา ตลอดจนหน่วยงานทั้งหลายของรัฐ เรียนรู้เข้าใจหลักการทรงงาน สามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติราชการและการพัฒนา ตลอดจนเร่งขยายผลตามโครงการและแบบอย่างที่ดีทรงวางรากฐานไว้ให้แพร่หลายเป็นที่ประจักษ์และเกิดประโยชน์ในวงกว้างอันจะช่วยสร้างความสมบูรณ์พูนสุขแก่ประชาชนในที่สุด

ข้อ ๒ การลดความเหลื่อมล้ำของสังคม และการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ

๓.๑ เตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมที่มีความหลากหลายเนื่องจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนโดยสร้างความเข้มแข็งและความพร้อมแก่แรงงานไทยและร่วมพัฒนาระบบความคุ้มครองทางสังคมของแรงงานอาเซียน

๓.๒ จัดระเบียบสังคม สร้างมาตรฐานด้านคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล ให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนทั่วไป โดยใช้ค่านิยมหลัก ๑๒ ประการ ตามนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ได้ประกาศไว้แล้ว

ข้อ ๓ การศึกษาและการเรียนรู้ การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

รัฐบาลจะนำการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ และความเป็นไทยมาใช้สร้างสังคมให้เข้มแข็งอย่างมีคุณภาพและคุณธรรมควบคู่กัน ดังนี้

๓.๑ จัดให้มีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษาทางเลือกไปพร้อมกัน เพื่อสร้างคุณภาพของคนไทยให้สามารถเรียนรู้ พัฒนานตนเองได้ตามศักยภาพ ประกอบอาชีพและดำรงชีวิตได้โดยมีความรู้และทักษะที่เหมาะสม เป็นคนดีมีคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพการ

เรียนรู้ โดยเน้นการเรียนรู้เพื่อสร้างสัมมาชีพในพื้นที่ ลดความเหลื่อมล้ำ และพัฒนากำลังคนให้เป็นที่ต้องการเหมาะสมกับพื้นที่ ทั้งในด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และธุรกิจบริการ

๓.๒ ในระยะเฉพาะหน้า จะปรับเปลี่ยนการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการศึกษา ให้สอดคล้องกับความจำเป็นของผู้เรียนและลักษณะพื้นที่ของสถานศึกษา และปรับปรุงและบูรณาการระบบ การกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาให้มีประสิทธิภาพเพื่อเพิ่มโอกาสแก่ผู้ยากจนหรือด้อยโอกาส จัดระบบการสนับสนุนให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปมีสิทธิเลือกใช้บริการการศึกษาทั้งในระบบ โรงเรียนและนอกโรงเรียน โดยจะพิจารณาจัดให้มีคู่มือการศึกษาเป็นแนวทางหนึ่ง

๓.๓ ให้องค์กรภาคประชาสังคม ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป มีโอกาสร่วมจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและทั่วถึง และร่วมในการปฏิรูปการศึกษา และการเรียนรู้ กระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามศักยภาพและความพร้อม โดยให้สถานศึกษาสามารถเป็นนิติบุคคลและบริหารจัดการได้อย่างอิสระและคล่องตัวขึ้น

๓.๔ พัฒนาคอนกช่วงวัยโดยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้สามารถมีความรู้ และทักษะใหม่ที่สามารถประกอบอาชีพได้หลากหลายตามแนวโน้มการจ้างงานในอนาคต ปรับกระบวนการเรียนรู้และหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับภูมิสังคม โดยบูรณาการความรู้และคุณธรรมเข้าด้วยกันเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะ การใฝ่เรียนรู้ การแก้ปัญหาการรับฟังความเห็นผู้อื่น การมีคุณธรรม จริยธรรม และ ความเป็นพลเมืองดี โดยเน้นความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องทั้งในและนอกโรงเรียน

๓.๕ ส่งเสริมอาชีวศึกษาและการศึกษาระดับวิทยาลัยชุมชน เพื่อสร้างแรงงานที่มีทักษะโดยเฉพาะในท้องถิ่นที่มีความต้องการแรงงาน และพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้เชื่อมโยงกับมาตรฐานวิชาชีพ

๓.๖ พัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูที่มีคุณภาพ และจิตวิญญาณของความเป็นครู เน้นครูผู้สอนให้มีคุณตรงตามวิชาที่สอน นำเทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือที่เหมาะสมมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยครูหรือเพื่อการเรียนรู้ด้วยตัวเอง เช่น การเรียนทางไกล การเรียนโดยระบบอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น รวมทั้งปรับระบบการประเมินสมรรถนะที่สะท้อนประสิทธิภาพ การจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ

๓.๗ ทะนุบำรุงและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ สนับสนุนให้องค์กรทางศาสนา มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิตสร้างสันติสุขและความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามความพร้อม

๓.๘ อนุรักษ์ ฟื้นฟู และเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรม ภาษาไทยและภาษาถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งความหลากหลายของศิลปวัฒนธรรมไทย เพื่อการเรียนรู้สร้างความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์และความเป็นไทย นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์อันดีในระดับประชาชน ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ ตลอดจนเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ

๓.๙ สนับสนุนการเรียนภาษาต่างประเทศ วัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้านและวัฒนธรรมสากล และการสร้างสรรค์งานศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นสากล เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่สากลวัฒนธรรมของประชาคมอาเซียนและเพื่อการเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลก

๓.๑๐ ปลูกฝังค่านิยมและจิตสำนึกที่ดี รวมทั้งสนับสนุนการผลิตสื่อคุณภาพเพื่อเปิดพื้นที่สาธารณะให้เยาวชนและประชาชนได้มีโอกาสแสดงออกอย่างสร้างสรรค์

ข้อ ๔ การยกระดับคุณภาพบริการด้านสาธารณสุข และสุขภาพของประชาชน

๔.๑ ส่งเสริมการกีฬาเพื่อสุขภาพ ใช้กีฬาเป็นสื่อในการพัฒนาลักษณะนิสัยเยาวชนให้มีน้ำใจนักกีฬา มีวินัย ปฏิบัติตามกฎหมายกติกา มารยาท และมีความสามัคคี อีกทั้งพัฒนานักกีฬาให้มีศักยภาพสามารถแข่งขันในระดับนานาชาติจนสร้างชื่อเสียงแก่ประเทศชาติ

ข้อ ๕ การเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ

๕.๑ ในระยะเร่งด่วน เร่งจ่ายงบลงทุนของปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗ ที่ยังค้างอยู่ก่อนที่จะพ้นกำหนดภายในสิ้นปีนี้ และสานต่อนโยบายงบประมาณกระตุ้นเศรษฐกิจตามคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ ได้จัดทำไว้ โดยติดตามให้มีการเบิกจ่ายอย่างคล่องตัวตั้งแต่ระดับกระทรวงจนถึงระดับท้องถิ่น รวมทั้งจะดูแล ไม่ให้มีการใช้จ่ายที่สูญเปล่า เพื่อช่วยสร้างงานและกระตุ้นการบริโภค

๕.๒ สานต่อนโยบายงบประมาณกระตุ้นเศรษฐกิจตามที่คณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ ได้จัดทำไว้ โดยนำหลักการสำคัญของการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ ที่ให้ความสำคัญในการบูรณาการงบประมาณและความพร้อมในการดำเนินงานรวมทั้งนำแหล่งเงินอื่นมาประกอบการพิจารณาด้วย เพื่อขับเคลื่อนนโยบายให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ประหยัด ไม่ซ้ำซ้อน และมีประสิทธิภาพ ทบทวนภารกิจที่มีลักษณะไม่ยั่งยืนหรือสร้างภาระหน้าที่สาธารณะของประเทศเกินความจำเป็น และแสดงรายการลงทุนในระดับจังหวัดเพื่อแสดงความโปร่งใส เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ ควบคู่ไปกับ การเพิ่มประสิทธิภาพการเบิกจ่ายงบประมาณ ตั้งแต่ระดับกระทรวงจนถึงระดับท้องถิ่น เพื่อช่วยสร้างงานและกระตุ้นการบริโภค โดยจะจัดให้มีระบบและกลไกในการติดตามตรวจสอบไม่ให้มีการใช้จ่ายที่สูญเปล่า

ข้อ ๖ การส่งเสริมการบริหารราชการแผ่นดินที่มีธรรมาภิบาลและการป้องกันปราบปราม การทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ

๖.๑ ปรับปรุงระบบราชการในด้านองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค และท้องถิ่น ทบทวนการจัดโครงสร้างหน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่ซ้ำซ้อนหรือล้าสมัย หรือมีเส้น การปฏิบัติงานที่ยืดเยื้อ ปรับปรุงวิธีปฏิบัติราชการให้ทันสมัยโดยนำเทคโนโลยีมาใช้ แกะไข

กฎระเบียบให้โปร่งใส ชัดเจน สามารถบริการประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนจัดระบบ อัตราค่าจ้างและปรับปรุงค่าตอบแทนบุคลากรภาครัฐให้เหมาะสมและเป็นธรรม ยึดหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี การบริหารจัดการภาครัฐแบบใหม่การตอบสนองความต้องการของประชาชนในฐานะที่เป็นศูนย์กลาง และการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการเพื่อสร้างความเชื่อมั่นวางใจในระบบราชการ ลดต้นทุนดำเนินการของภาครัฐกิจเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันกับนานาประเทศ และการรักษาบุคลากรภาครัฐที่มีประสิทธิภาพไว้ในระบบราชการ โดยจะดำเนินการตั้งแต่ละเยเฉพาะหน้าไปตามลำดับความจำเป็น และตามที่กฎหมายเอื้อให้สามารถดำเนินการได้

๖.๒ ยกระดับสมรรถนะของหน่วยงานของรัฐให้มีประสิทธิภาพ สามารถให้บริการเชิงรุกทั้ง ในรูปแบบการเพิ่มศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์จากประชาชนในต่างจังหวัดโดยไม่ต้องเดินทางเข้ามายังส่วนกลาง ศูนย์บริการสาธารณะแบบครบวงจรที่ครอบคลุมการให้บริการที่หลากหลาย ซึ่งจะจัดตั้งตามที่ชุมชนต่างๆ เพื่อให้ประชาชนสามารถเดินทางไปติดต่อขอรับบริการได้โดยสะดวกการให้บริการถึงตัวบุคคลผ่านระบบศูนย์บริการร่วม ณ จุดเดียว (One Stop Service) และระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ที่สมบูรณ์แบบ พัฒนาหน่วยงานของรัฐให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้มีการสร้างนวัตกรรมในการทำงานอย่างประหยัด มีประสิทธิภาพ และระบบบูรณาการ

๖.๓ เสริมสร้างระบบคุณธรรมในการแต่งตั้งและโยกย้ายบุคลากรภาครัฐวางมาตรการป้องกันการแทรกแซงจากนักการเมือง และส่งเสริมให้มีการนำระบบพิทักษ์คุณธรรมมาใช้ในการบริหารงานบุคคลของเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ

๖.๔ ใช้มาตรการทางกฎหมาย การปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกในการรักษาศักดิ์ศรีของความเป็นข้าราชการและความซื่อสัตย์สุจริต ควบคู่กับการบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกระดับอย่างเคร่งครัด ยกเลิกหรือแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่ไม่จำเป็น สร้างภาระแก่ประชาชนเกินควร หรือเปิดช่องโอกาสการทุจริต เช่น ระเบียบการจัดซื้อจัดจ้าง การอนุญาต อนุมัติ และการขอรับบริการของรัฐ ซึ่งมีขั้นตอนยืดเยื้อ ใช้เวลานาน ซ้ำซ้อน และเสียค่าใช้จ่ายทั้งของภาครัฐและประชาชน

นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ

จุดเน้น ๖ ยุทธศาสตร์ปฏิรูปการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พลเอกดาวพงษ์ รัตนสุวรรณ ได้กำหนดจุดเน้น ๖ ยุทธศาสตร์ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

๑. หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ เพื่อแก้โจทย์เด็กเรียนมาก ไม่มีความสุข และผลสัมฤทธิ์ต่ำ โดยใช้แนวทางการปฏิรูปหลักสูตรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา การตั้งกรมวิชาการ โครงการลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ STEM Education กระบวนการ BBL ทวิศึกษา การจัดทำมาตรฐานภาษาอังกฤษ Boot-camp เป็นต้น

๒. การผลิตและพัฒนาครู เพื่อแก้ปัญหาครูไม่ครบชั้น สอนไม่ตรงเอก ภาระงานเยอะ ขาดขวัญและกำลังใจ โดยมีแนวทางดำเนินงาน อาทิ โครงการครูทายาท พุทธระดับอุดมศึกษา ราชภัฏเป็นเลิศ (ด้านครู) มหาวิทยาลัย พี่เลี้ยงพัฒนาครูช่วงปิดภาคเรียน ปรับปรุงเกณฑ์ประเมินวิทยฐานะ ปรับปรุงบ้านพักครู เป็นต้น

๓. การทดสอบ การประเมิน การประกันคุณภาพและการพัฒนามาตรฐานการศึกษา เพื่อส่งเสริมการประเมินครู การศึกษาต่อในแต่ละระดับ การประเมินผลสัมฤทธิ์ผู้เรียนและสถานศึกษา โดยการสร้างกรอบมาตรฐานการประเมิน กำหนดแนวทางการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา การทดสอบผ่านหรือเข้าชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ พัฒนาแบบทดสอบการศึกษามาตรฐานระดับชาติ สร้างเครื่องมือ ระบบวิธีประเมินหรือประกันคุณภาพ เป็นต้น

๔. ผลิตภัณฑ์กำลังคน และงานวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของการพัฒนาประเทศ เพื่อส่งเสริมการผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาที่เป็นความต้องการของประเทศ ยกย่องมาตรฐานฝีมือ แก้ปัญหาขาดแคลนกำลังแรงงานสายวิชาชีพ และงานวิจัยที่ไม่สามารถนำไปใช้ได้จริง โดยใช้แนวทางการสร้างค่านิยมอาชีวศึกษา ทวนการศึกษาด้านวิชาชีพ ทวิศึกษา ทวิภาคี อาชีวศึกษาสู่สากล ปรับเกณฑ์การสรรหาและบรรจุครูอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาที่เป็นเลิศ ทวนให้เยี่ยม สาขาขาดแคลน เช่น ภาษาอังกฤษ เป็นต้น

๕. ICT เพื่อการศึกษา เพื่อปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน พัฒนาระบบฐานข้อมูล และระบบการจัดการเนื้อหาสาระหรือองค์ความรู้ โดยใช้แนวทางการจัดทำแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา และแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงาน มีการบูรณาการงบประมาณ ICT และโครงการ DLIT เป็นต้น

๖. การบริหารจัดการ เพื่อให้มีระบบงบประมาณที่สอดคล้องกับการดำเนินงาน การกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ ที่มีการบูรณาการและกระจายอำนาจ โดยใช้แนวทางของระบบคูปองเพื่อการศึกษา การจัดสรรงบประมาณตามกรอบปฏิบัติการการศึกษา จัดกลุ่ม Cluster การปรับโครงสร้าง และปรับปรุงระเบียบในการเข้าสู่ตำแหน่งและความก้าวหน้าในตำแหน่งผู้บริหารในพื้นที่

งานนโยบายกระทรวงศึกษาธิการที่สำคัญ

๑. จะทำให้ครูใช้ศักยภาพในการสอนอย่างเต็มที่ ภายใน ๕ ปี

๑.๑ ผลิต

- สร้างมาตรฐานการผลิตทั้งปริมาณ และคุณภาพ

๑.๒ พัฒนาครู

- ให้ตรงจุด จากการประเมินครู และหรือจากผล O-Net

- ใช้การอบรม TEPE Online อย่างกว้างขวาง

- ให้จังหวัดเป็นฐานจัดการอบรม

๑.๓ การคัดสรรผู้บริหารสถานศึกษา/Coaching ในสถานศึกษา ระดับเขต ระดับจังหวัด

๑.๔ ทำให้การเลื่อนและคงวิทยฐานะเป็นเรื่องเดียวกับการพัฒนาครู การวิจัยในโรงเรียนและผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน

- โครงการผลิตครูเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

- โครงการ Boot Camp

- โครงการครูผู้ทรงคุณค่าแห่งแผ่นดิน

- โครงการมหาวิทยาลัยพี่เลี้ยง

- โครงการทดสอบครูที่สอนวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ในระดับชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ ๓

- ปรับปรุงหลักสูตรครูให้เป็นหลักสูตรเดียว
- แผนงานพัฒนาครูระดับจังหวัด
- โครงการสานพลังประชารัฐด้านการศึกษาพื้นฐานและพัฒนาผู้นำ (E๕)

คณะทำงานชุดที่ ๓ ด้านพัฒนาครูและผู้อำนวยการสถานศึกษา

๒. ปรับระบบการสอบ O-Net ให้เป็นที่ยอมรับและสะท้อนถึงคุณภาพของการจัดการศึกษา ภายในปี ๒๕๖๐

- ทำให้ข้อสอบ O-Net สอดคล้องกับการเรียนการสอน
- จัดทำ Test Blue Print
- ให้มีการจัดทำ Item Card
- ให้ความสำคัญกับกระบวนการคัดเลือกคนออกข้อสอบและผู้ตรวจข้อสอบ
- เฉลยข้อสอบ
- วิเคราะห์ผล O-Net เพื่อนำไปปรับปรุงคุณภาพการจัดการเรียนการสอน

๓. จะทำให้เด็กเรียนท่องจำให้น้อยลง ฝึกคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น ครอบคลุมโรงเรียนภายใน ๒ ปี

- ทุกโรงเรียนเข้าร่วมโครงการลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ (ให้จัดกิจกรรมที่เน้นครบ ๔ H)

- ปรับกระบวนการสอนของครูที่เน้นให้เด็กเกิดการคิดวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา

- โครงการทดสอบโดยใช้ข้อสอบมาตรฐานกลางในรูปแบบอัตนัยและปรนัยที่เน้นการคิดวิเคราะห์

- โครงการสานพลังประชารัฐด้านการศึกษาพื้นฐานและพัฒนาผู้นำ (E๕)

๔. จะทำให้มีการเรียนการสอน STEM ศึกษา (Science Technology Engineering and Mathematics) ครอบคลุมโรงเรียน ภายใน ๕ ปี

- ขับเคลื่อนการจัดกิจกรรม STEM ในกระบวนการเรียนการสอน

๕. ยกระดับภาษาอังกฤษให้นักเรียนสามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันได้ ภายใน ๓ ปี

- สร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษา (Eng ๒๔)
- จัดทำ application (Echo Hybrid, Echo English)
- พัฒนาครูภาษาอังกฤษ ผ่านกระบวนการ Boot Camp
- ปรับชั่วโมงเรียนและเน้นการเรียนการสอนเพื่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
- สร้างสภาพแวดล้อม

๖. จะทำให้ครูครบตามเกณฑ์ ภายใน ๑ ปี จะทำให้ครูประจำชั้นครบทุกห้อง ภายใน ๒ ปี จะทำให้ครูตรงสาขา ภายใน ๕ ปี

- ปรับเกณฑ์การคัดเลือกครูให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ
- จัดทำแผนอัตรากำลังครูล่วงหน้า ๑๐ ปี

- เกลียอัตรากำลังโดยยึดประโยชน์ทางราชการเป็นหลัก
 - ให้บรรจุทดแทนอัตราคครูที่เกษียณอายุภายในเดือนตุลาคม (ของทุกปี)
 - จ้างครูให้ตรงกับสาขาที่ขาดแคลน และตรงกับพื้นที่ที่ขาดแคลน
 - การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก
๗. จะผลิตกำลังคนให้ตรงกับความต้องการของประเทศ
๘. ให้เด็กทุกคนได้เข้าเรียน/ให้เด็กทุกคนได้เข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพวิชาชีพ (E๒)
๙. ซ่อมบ้านพักครูให้เสร็จภายในปี ๒๕๖๐

๑๐. ผลิตคนดีสู่สังคม

- พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษา
- ให้เด็กมีค่านิยมและความเป็นพลเมือง
- โรงเรียนคุณธรรม
- กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี
- โครงการโรงเรียนปลอดขยะและธนาคารขยะ
- โครงการสานพลังประชารัฐด้านการศึกษาพื้นฐานและพัฒนาผู้นำ (E๕)
- โครงการโตไปไม่โกง / โรงเรียนสุจริต
- โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการศึกษาเริ่มแรกของคนในชาติ ดังนั้น เพื่อให้การศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย มีคุณภาพมาตรฐานระดับสากล บนพื้นฐานของความเป็นไทย ให้นักเรียนได้รับการพัฒนาศักยภาพสูงสุดในตน มีความรู้และทักษะที่แข็งแกร่งและเหมาะสม เป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้ระดับสูงขึ้นไป และการดำรงชีวิตในอนาคต สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙ ดังนี้

๑. เร่งรัดปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบ และกระบวนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งระบบให้มีประสิทธิภาพ ทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ให้สำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

๒. เร่งพัฒนาความแข็งแกร่งทางการศึกษา ให้ผู้เรียนทุกระดับทุกประเภท รวมถึงเด็กพิการ และด้อยโอกาส มีความรู้ และทักษะแห่งโลกยุคใหม่ควบคู่กันไป โดยเฉพาะทักษะการอ่าน เขียน และการคิด เพื่อให้มีความพร้อมเข้าสู่การศึกษาระดับสูง และโลกของการทำงาน

๓. เร่งปรับระบบสนับสนุนการจัดการศึกษา ที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันมีการประสานสัมพันธ์กับเนื้อหา ทักษะ และกระบวนการเรียนการสอน ประกอบไปด้วย มาตรฐานและการประเมิน หลักสูตรและการสอน การพัฒนาทางวิชาชีพ สภาพแวดล้อม การเรียนรู้

๔. ยกระดับความแข็งแกร่งมาตรฐานวิชาชีพครูและผู้บริหารสถานศึกษา ให้ครูเป็นผู้ที่มีความสามารถและทักษะที่เหมาะสมกับการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการบริหารจัดการ และเป็นผู้นำทางวิชาการ ครูและผู้บริหารสถานศึกษาประพฤติตน

เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน สร้างความมั่นใจและไว้วางใจ ส่งเสริมให้รับผิดชอบต่อผลที่เกิดกับนักเรียน ที่สอดคล้องกับวิชาชีพ

๕. เร่งสร้างระบบให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นองค์กรคุณภาพที่แข็งแกร่ง และมีประสิทธิภาพ มีความสามารถรับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพ และมาตรฐานได้เป็นอย่างดี

๖. เร่งรัดปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็ง มีแรงบันดาลใจ และมีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ชัดเจน เป็นสถานศึกษาคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ ที่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพและมาตรฐานระดับสากล

๗. สร้างระบบการควบคุมการจัดการการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ที่มีข้อมูลสารสนเทศ และข่าวสาร เกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนอย่างพร้อมบริบูรณ์ และมีนโยบายการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม

๘. สร้างวัฒนธรรมใหม่ในการทำงาน เร่งรัดการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบ ปรับปรุงระบบของโรงเรียน ให้เป็นแบบร่วมคิดร่วมทำ การมีส่วนร่วม และการประสานงาน สามารถใช้เครือข่ายการพัฒนาการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับโรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ กลุ่มบุคคล องค์กรเอกชน องค์กรชุมชน และองค์กรสังคมอื่น

๙. เร่งปรับระบบการบริหารงานบุคคลมุ่งเน้นความถูกต้อง เหมาะสม และเป็นธรรมให้เป็นปัจจัยหนุนในการเสริมสร้างคุณภาพและประสิทธิภาพ ขวัญและกำลังใจ สร้างภาวะจูงใจ แรงบันดาลใจ และความรับผิดชอบในความสำเร็จตามภาระหน้าที่

๑๐. มุ่งสร้างพลเมืองดี ที่ตื่นตัว และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมพหุวัฒนธรรมได้ และทำให้การศึกษานำการแก้ปัญหาสำคัญของสังคม

๑๑. หุ้มเหมวตรการเพื่อยกระดับคุณภาพสถานศึกษาที่พัฒนาแล้ว และโรงเรียนขนาดเล็กที่ไม่ได้คุณภาพ เพื่อไม่ให้ผู้เรียนต้องเสียโอกาสได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ

วิสัยทัศน์

การศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย มีคุณภาพและมาตรฐานระดับสากล บนพื้นฐานของความเป็นไทย

พันธกิจ

๑. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชากรวัยเรียนทุกคน ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ

๒. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรและค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการ

๓. พัฒนาระบบบริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อคุณภาพการศึกษา และบูรณาการจัดการการศึกษา

เป้าประสงค์

๑. ผู้เรียนระดับก่อนประถมศึกษาและระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคน มีพัฒนาการเหมาะสมตามวัยและมีคุณภาพ

๒. ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับโอกาสในการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างทั่วถึง มีคุณภาพ และเสมอภาค

๓. ครู และบุคลากรทางการศึกษา มีสมรรถนะตรงตามสายงาน และมีวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์

๔. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ และสถานศึกษา มีประสิทธิภาพ และเป็นกลไกขับเคลื่อนการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่คุณภาพระดับมาตรฐานสากล

๕. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เน้นการทำงานแบบบูรณา มีเครือข่ายการบริหารจัดการ บริหารแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา และกระจายอำนาจและความรับผิดชอบสู่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา

๖. พื้นที่พิเศษ ได้รับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมตามบริบทของพื้นที่

กลยุทธ์

จากวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนด กลยุทธ์ ปิงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ จำนวน ๔ กลยุทธ์ ดังต่อไปนี้

กลยุทธ์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กลยุทธ์ที่ ๒ การเพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กลยุทธ์ที่ ๓ การพัฒนาคุณภาพครู และบุคลากรทางการศึกษา

กลยุทธ์ที่ ๔ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการ

ผลผลิต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการดำเนินงาน ๖ ผลผลิต ดังนี้

๑. ผู้จบการศึกษาก่อนประถมศึกษา

๒. ผู้จบการศึกษาภาคบังคับ

๓. ผู้จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย

๔. เด็กพิการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานและพัฒนาสมรรถภาพ

๕. เด็กด้อยโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๖. ผู้ที่มีความสามารถพิเศษได้รับการพัฒนาศักยภาพ

จุดเน้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด ๖ จุดเน้นการดำเนินงาน ปิงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ ที่สอดคล้องกับ ๖ ยุทธศาสตร์ กระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

๑. จุดเน้นด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้

๒. จุดเน้นด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา

๓. จุดเน้นด้านพัฒนากำลังคนและงานวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ

๔. จุดเน้นด้านการทดสอบ การประเมิน การประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

๕. จุดเน้นด้าน ICT เพื่อการศึกษา

๖. จุดเน้นด้านการบริหารจัดการ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต ๑ ได้รายงานผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพประจำปี สู่การปฏิบัติของสถานศึกษาในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ โดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรมมีความสามารถตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการพัฒนาสู่คุณภาพระดับสากลในการบริหารสถานศึกษา และการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหาร

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยในประเทศ

อาภา จันทรสกุล และคณะ^{๕๒} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การสร้างแบบวัดวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ผลการศึกษา พบว่า การสร้างแบบวัดวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการมีขั้นตอนดังนี้ ขั้นแรก ศึกษาองค์ความรู้เรื่อง วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ จากตำราต่างๆ โดยตำราหลักที่ศึกษาได้แก่ งานนิพนธ์ของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ขั้นที่สองศึกษาปัญหาร่วมสมัยที่นักศึกษาประสบ แล้วนำมาสร้างเป็นสถานการณ์ให้นักศึกษาตอบ รวมทั้งสิ้น ๘ สถานการณ์ ซึ่งวัดวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ๖ วิธีหลักดังนี้ (๑) วิธีคิดแบบแก้ปัญหา (๒) วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก (๓) วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้คุณค่าเทียม (๔) วิธีคิดแบบเร้ากุศล (๕) วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา และ (๖) วิธีคิดแบบจำแนกแจกแจงขั้นที่สาม หาคุณภาพด้านความตรงของแบบวัดวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ คือ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) เป็นผู้ตรวจสอบความตรงตามโครงสร้างและความตรงตามเนื้อหา ส่วนค่าความเที่ยงใช้วิธีสอบซ้ำได้ค่าความเที่ยงของแบบวัดวิธีคิดฯ เท่ากับ ๐.๘๘ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการวัดเท่ากับ ๑.๙๐ สำหรับกลุ่มตัวอย่างมาตรฐานที่ใช้ในการหาคะแนนมาตรฐานที่เป็นนักศึกษาจำนวน ๑,๐๐๐ คน โดยอยู่ในช่วงอายุ ๑๘-๑๙ ปี จำนวน ๔๐๐ คน ช่วงอายุ ๒๐-๒๑ ปี จำนวน ๔๐๐ คน และช่วงอายุ ๒๒-๒๓ ปี จำนวน ๒๐๐ คน

สร้อยสุตา มาตี^{๕๓} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสโยนิโสมนสิการและตามแนวทฤษฎีพหุปัญญา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ผลการศึกษา พบว่า (๑) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการและตามแนวทฤษฎีพหุปัญญามีประสิทธิภาพ เท่ากับ ๘๒.๘๘/๘๑.๕๒ และ ๘๔.๒๔/๘๗.๕๖ ตามลำดับ (๒) ค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการและตามแนวทฤษฎีพหุปัญญา เท่ากับ ๐.๕๖ และ ๐.๔๘ ตามลำดับ (๓) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ที่เรียนรู้ตามตามแนวคิดโยนิโสมนสิการและกลุ่มที่เรียนรู้ตามแนวทฤษฎีพหุปัญญา มีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

^{๕๒} อาภา จันทรสกุล และคณะ, “การสร้างแบบวัดวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๓} สร้อยสุตา มาตี, “ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสโยนิโสมนสิการและตามแนวทฤษฎีพหุปัญญาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า บทคัดย่อ.

เจตคติเชิงวิทยาศาสตร์และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ไม่แตกต่างกัน (๔) ผลการใช้แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการและตามแนวทฤษฎีพุทฺธปัญญา เป็นวิธีสอนที่มีแนวคิดว่าการเรียนรู้เกิดจากปัญญา เน้นการแก้ปัญหาตามศักยภาพของนักเรียน ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการคิด

สังเวียน จรเกษ^{๕๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยการใช้แนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น (ศึกษาศาสตร์) ระดับมัธยมศึกษา

ผลการวิจัย พบว่า

๑. การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การคิดแบบโยนิโสมนสิการในรายวิชา พระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔/๓ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น (ศึกษาศาสตร์) มัธยมศึกษา พบว่าการพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้การคิดแบบโยนิโสมนสิการประกอบไปด้วย ขั้นตอน ๔ ขั้นตอน คือ ๑) ขั้นตอนกำหนดปัญหาคือการให้ผู้เรียนระบุปัญหาที่ต้องการแก้ไข โดยใช้วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือ คิดพิจารณาให้ผู้รู้จักสภาวะที่แท้จริง หรือพิจารณาปัญหาด้วยการ ค้นหาเหตุและปัจจัยที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา ๒) ขั้นระบุปัญหา คือการให้ผู้เรียนวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาและตั้งสมมติฐานโดยใช้วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ คือคิดวิเคราะห์โดยพิจารณาแยกแยะหรือกระจายเนื้อหาให้ผู้รู้จักจากสภาวะที่เป็นจริงที่ทำให้เกิดเป็นตัวตน ๓) ขั้นเก็บข้อมูลวิเคราะห์ คือการให้ผู้เรียนเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีคิดแบบอริยสัจ หรือคิดแบบแก้ปัญหา คือ คิดทำความเข้าใจกับปัญหาหรือความทุกข์ที่ประสบกับตนเองแล้วสืบค้นสาเหตุวางแผนปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ๔) ขั้นสรุปผล คือการนำข้อมูลมาสรุปผลจากกิจกรรมโดยใช้วิธีคิดแบบวิภาษวาท คือ คิดและแสดงออกเป็นคำพูดที่ผ่านการวิเคราะห์แจกแจงความเป็นจริงครบทุกด้าน ทำให้ไตร่ตรองและเลือกแนวทางแก้ปัญหาได้ตรงตามความเหมาะสม ซึ่งสามารถพัฒนาการเรียนรู้และเพิ่มทักษะการคิดวิเคราะห์ สร้างความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

๒. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยใช้การคิดแบบโยนิโสมนสิการ หน่วยการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่ามีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๖๔ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ นักเรียนร้อยละ ๘๐ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๘๐ และนักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์เฉลี่ย ๓๒.๖๔ คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๖๐

๓. การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้การคิดแบบโยนิโสมนสิการ หน่วยการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่าจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๘๗ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือ นักเรียนร้อยละ ๘๐ มีทักษะการคิดวิเคราะห์ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๘๐ และนักเรียนมีคะแนนทักษะการคิดวิเคราะห์ ๒๕.๒๓ คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๖๔

อุไรลักษณ์ พินทอง^{๕๕} ได้วิจัยการพัฒนาการคิดแก้ปัญหาโดยใช้โปรแกรมฝึกวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง ภาคเรียนที่ ๑

^{๕๔} สังเวียน จรเกษ, “การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การคิดแบบโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น (ศึกษาศาสตร์) ระดับมัธยมศึกษา”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘), หน้า บทคัดย่อ.

ปีการศึกษา ๒๕๕๐ จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๑๖ คน พบว่านักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมฝึกวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาการคิดแก้ปัญหา หลังการทดลองมีคะแนนการคิดแก้ปัญหาสูงกว่าก่อนทดลอง และสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งระดับ .๐๑

มนตรี รอดแก้ว^{๕๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาทฤษฎีทางการเมืองและจริยศาสตร์ของนักศึกษาชั้นปีที่ ๒ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ ผลการวิจัยพบว่า

๑. แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ ของนักศึกษาชั้นปีที่ ๒ มีประสิทธิภาพ เท่ากับ ๘๑.๗๕/๘๓.๑๑ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

๒. ค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ ของนักศึกษาชั้นปีที่ ๒ มีค่าเท่ากับ ๐.๖๘๓๓ แสดงว่านักศึกษามีความก้าวหน้าทางการเรียน คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๓๓

๓. กลุ่มตัวอย่างที่เรียนโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ ของนักศึกษาชั้นปีที่ ๒ มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑

โดยสรุป การจัดกิจกรรมการสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงชัน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงชัน จึงควรส่งเสริมสนับสนุนให้อาจารย์ผู้สอนนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลตามจุดประสงค์ของรายวิชาต่อไป

๒.๖.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

Pontious^{๕๗} ได้ศึกษาการเรียกร้องความพยายาม ในความต้องการใช้หลักสูตรจริยธรรม เพื่อสนับสนุนการพัฒนาคุณธรรมระดับชาติ ในการละเมิดความประพฤติของนักเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้แจงการความต้องการใช้ห้องเรียนจริยธรรมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในการบวการตระหนักของนักเรียน ผลสรุปปรากฏว่าแนวคิดการพัฒนาให้นักเรียนสามารถใช้ประโยชน์ในการช่วยเหลือและอธิบายว่าทำไมนักเรียนตัดสินใจในการฝ่าฝืนความกฎระเบียบนักเรียนทั้งหมดที่ได้รับโอกาสพิสูจน์คุณค่าในตนเอง ตระหนักและศรัทธาในวิธีการซึ่งมีผลกระทบต่อสังคม

^{๕๕} อุไรลักษณ์ หินทอง, “การพัฒนาการคิดแก้ปัญหาโดยใช้โปรแกรมฝึกวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๖} มนตรี รอดแก้ว, “ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาทฤษฎีทางการเมืองและจริยศาสตร์ของนักศึกษาชั้นปีที่ ๒ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๙), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๗} Pontious, W. Mark. “Calling the Shots : Using a Required Ethics Course to Promote Intentional Moral Development in Student Conduct Violations,” *Journal of College and Character*, (6(5) : 1 ; July, 2008).

Gorzycki^{๕๘} ได้ทำการสำรวจความคล้ายคลึงกันระหว่างรูปแบบการพัฒนาจริยธรรม โดยเน้นการพัฒนาศติปัญญาตามที่กล่าวไว้โดย เปียเจต์และโคล์เบิร์ก แนวทางเชิงวิทยาศาสตร์สังคม (เช่น สภาเพื่อสังคมศึกษาแห่งชาติ) และคำสอนของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในเรื่องการเติบโตทางจริยธรรม ในการศึกษาได้ระบอบองค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาจริยธรรม ๖ องค์ประกอบซึ่งรวมกันอยู่ในแหล่งต่อไปนี้คือ การคิดเชิงวิจารณ์มุมมองหลากหลายที่เกี่ยวกับประเด็นปัญหา ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น การเคารพในเกียรติภูมิของตน การเคารพในเสรีภาพของความรู้สึกผิดชอบและการยึดถือความยุติธรรมและการเอาใจใส่ นอกจากนี้ได้สำรวจระดับที่องค์ประกอบเหล่านี้ได้บูรณาการเข้าในหน่วยวิชาประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกาเรื่องกำหนดของสงครามเย็นระหว่าง ค.ศ. ๑๙๔๕ - ๑๙๔๙ ตามที่สอนอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของคาทอลิก โรงเรียนที่ร่วมวิจัยจำนวน ๑๙ โรงเรียนจาก ๒๓ โรงเรียนเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของคาทอลิกในเขตปกครองของอาร์ชบิชอปในซานฟรานซิสโก และเขตปกครองในโอกลาแลนด์ ครูจำนวน ๓๙ คน จาก ๖๐ คน ตอบแบบสำรวจ ผลการศึกษา พบว่า ครูจำนวนร้อยละ ๗๕ จบปริญญาตรีเอกประวัติศาสตร์และได้รับการศึกษา ๑ รายวิชาเต็ม ๆ หรือบางส่วนอุทิศให้เรื่องสงครามเย็นร้อยละ ๘๘ ชอบพอสมควร หรือชอบอย่างยิ่งในการบูรณาการการพัฒนาจริยธรรมเข้าในบทเรียนวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนครูร้อยละ ๔๙ รู้สึกเหมือนการเกี่ยวกับการบูรณาการคำสอนทางสังคมคาทอลิกเข้าในหลักสูตรของตน ประมาณร้อยละ ๗๔ พบว่า ได้ศึกษามาแล้ว ๑ รายวิชาเต็ม ๆ หรือบางส่วนอุทิศให้การพัฒนาจริยธรรม ส่วนร้อยละ ๔๙ กล่าวเหมือนกันว่าการศึกษาได้อุทิศให้คำสอนทางสังคมคาทอลิก ประมาณร้อยละ ๗๑ ของครูทั้งหมดบ่งชี้ว่าร้อยละ ๖๐ - ๑๐๐ ของรายวิชาประวัติศาสตร์ของตนออกแบบการสอนเองไม่ใช่สหรัฐอเมริกาหรือหน่วยเนื้อหาที่กำหนด ในขณะที่ร้อยละ ๗๕ ของครูบ่งชี้ว่าตำราเรียน ใช้แทนหลักสูตรได้ร้อยละ ๔๐ - ๑๐๐ นั้นการวิเคราะห์เนื้อหาประมวลได้ว่ามีองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาจริยธรรมทั้ง ๖ องค์ประกอบการคิดเชิงวิจารณ์ และมุมมองที่หลากหลายนิยมใช้แทนการทบทวนบทต่าง ๆ และการเกริ่นนำตอนต่าง ๆ มากที่สุดตำราไม่ได้ทำบทอ้างอิงตามตัวอักษรสำหรับองค์ประกอบอื่น ๆ อีก ๔ องค์ประกอบระดับที่การพัฒนาจริยธรรมนำไปบูรณาการเข้าในหลักสูตรวิชาประวัติศาสตร์นั้นถูกจำกัดด้วยเนื้อหาของตำราเรียนความชอบของครูและการฝึกอบรมครู

Lotfabadi^{๕๙} ได้ศึกษาการประเมินผลงานทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมของ เปียเจต์ โคลเบิร์กและบันดิรา และการจัดรูปแบบใหม่สำหรับงานวิจัยในการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนชาวอิสลามจากการศึกษาพบว่า แนวคิดของ เปียเจต์ คอเบล์กและบันดิราที่มีความเคร่งครัดต่อการตัดสินคุณธรรมสังคมการเรียนรู้และความสัมพันธ์ต่อประเทศตะวันตกจากพื้นฐานสำหรับแนวคิดเหล่านั้นที่ปราศจากจิตวิญญาณ ความมีเหตุผล และพื้นฐานกระตุ้นคุณธรรมซึ่งมีพื้นฐานในการแบ่งสิ่งมีชีวิตธรรมชาติมนุษย์

^{๕๘} Gorzycki, Mary (Meg) Elizabeth. "Moral Development, Cold War Pedagogy, Catholic Secondary Education," **Dissertation Abstracts International**. 64(03) : 776-A ; September, 2003.

^{๕๙} Lotfabadi, Hossein. "Criticism on Moral Development Theories of Piaget, Kohlberg, and Bandura and Providing a New Model for Research in Iranian Students Moral Development," **Quarterly Journal of Educational Innovations**, (24 : 31 ; Spring, 2008).

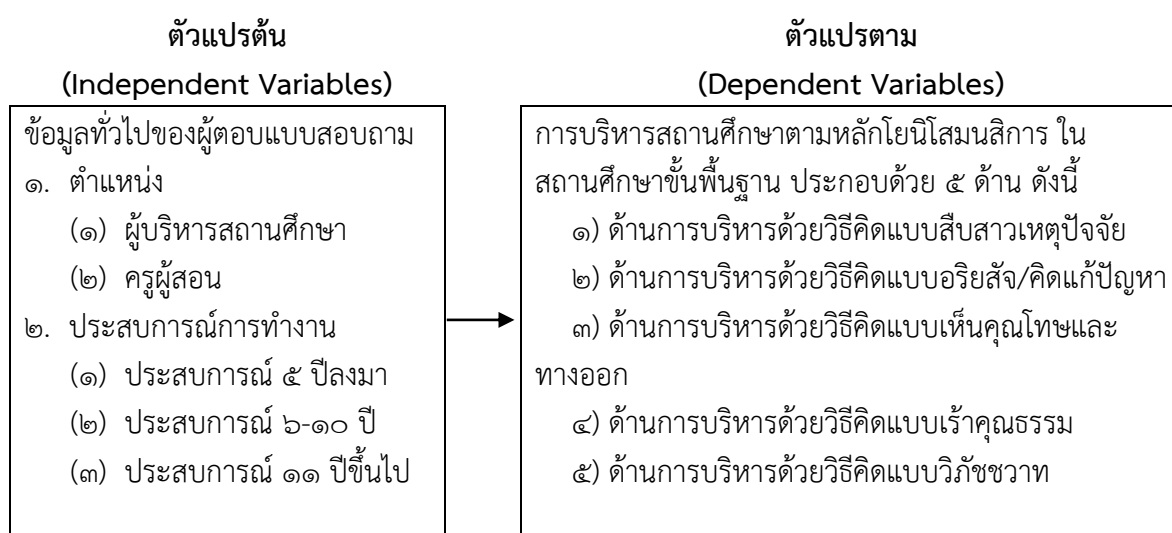
Barnett^{๖๐} ได้เสนอรูปแบบหนึ่งเพื่อใช้และประเมินการบำบัดในการช่วยทั้งด้านสังคม/ อารมณ์ และด้านวิชาการ วิธีการศึกษา ใช้การศึกษา ใช้การสังเกตคำตอบของชั้นเรียนที่ตอบบทเรียน หนังสือสังเกตการอ่าน ควบคู่ไปกับการสังเกตในรายละเอียดของเด็ก หลายๆ คนที่มีส่วนร่วมใน หลักสูตรศิลปะการแสดงออกทางอารมณ์ ใช้แบบสำรวจกับเด็กและครู ตอนใกล้จบบทเรียน และบทอ่านในหลักสูตร แบบสำรวจเด็กใช้ประเมินความคงทนของความเข้าใจ ในการอ่านการระบุคำ คุณธรรม ที่แสดงออกในเรื่องที่อ่าน ควบคู่ไปกับอัตลักษณ์ที่เข้าใจยาก การประสบความสำเร็จ ผลการศึกษา นักเรียนทั้ง ๔ ห้อง พบว่า ได้รับประโยชน์จากการอ่านเรื่อง “The Rainbow Fish” สูงกว่านักเรียนใน ๒ ห้อง ที่ได้รับการสอนหลักสูตรศิลปะการแสดงออกทางอารมณ์ ควบคู่ไปกับเรื่องที่ให้ได้คะแนนสูงกว่า และมีความคงทน และความเข้าใจในการอ่านที่สูงกว่า และนักเรียนแสดงพฤติกรรมในชั้นเรียน ศิลปะที่แสดงออก ทางอารมณ์มีความเหมาะสมกว่าเด็กมีความกระตือรือร้นสนใจเข้าร่วมกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์

จากการศึกษางานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ สรุปได้ว่า มีการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก การพัฒนาการคิดแก้ปัญหา โดยใช้โปรแกรมฝึกวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ในสถานศึกษา ผู้ที่เข้าร่วมโปรแกรมฝึกวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาการคิดแก้ปัญหาได้จริง ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำไปปรับปรุงและพัฒนาการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

^{๖๐} Barnett, Hebbufer Rebecca. “The Effects of and Expressive Arts Curriculum as an Early Childhood Intervention in a Head Start Program,” **Masters Abstracts International**. 40(6) : 1347 ; December, 2002.

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย การบริหารสถานศึกษาตามหลักโยนิโสมนสิการ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๑ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ตามหลักโยนิโสมนสิการ^{๒๑} มาบูรณาการในการบริหารสถานศึกษา ปรากฏตามแผนภาพที่ ๕

แผนภาพที่ ๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ความคิดแหล่งสำคัญของการศึกษา*, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒-๑๓.